

TRANSPORT PROTEINOV ČEZ BIOLOŠKE MEMBRANE

Seminar pri predmetu Biološke membrane

Študijsko leto 2024/2025

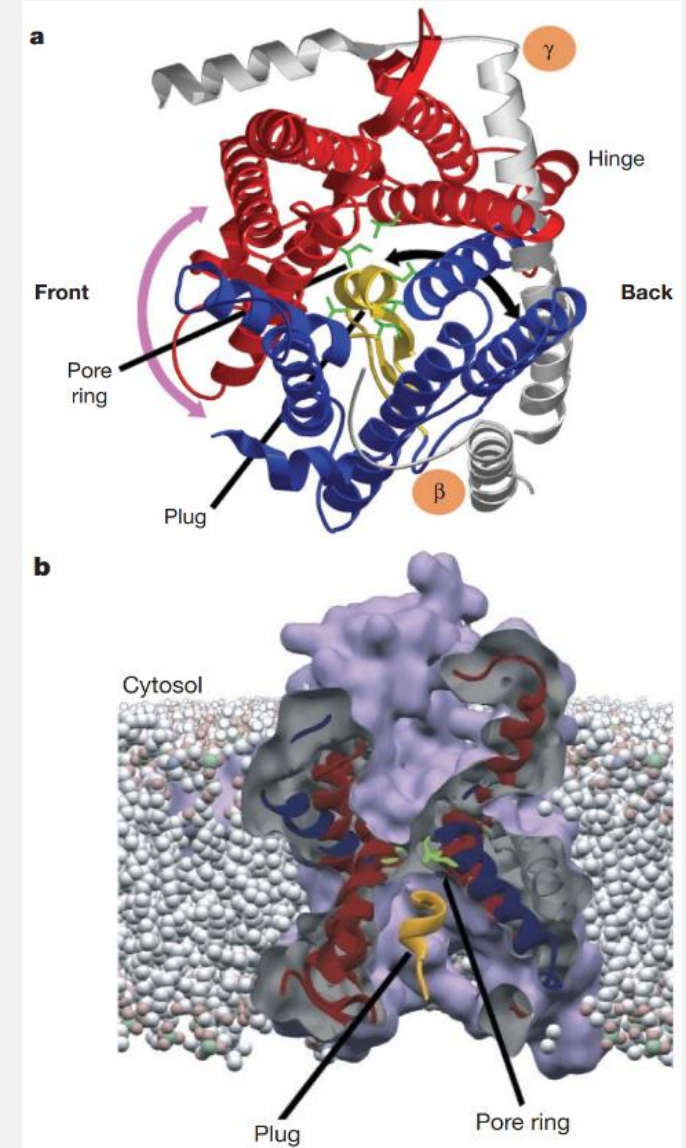
Avtorji: Alliana Kolar, Ela Kovač, Kostadin Mitkov, Lana Kores, Luka Hafner

TRANSPORT PROTEINOV ČEZ MEMBRANO ER IN ČEZ PLAZEMSKO MEMBRANO

- Proteine, ki se translocirajo v organele ali v plazemsko membrano razdelimo v dve skupini: na **topne proteine** - so tisti, izločijo iz celice ali lokalizirajo v lumen ER in na **membranske proteine** - so tisti, ki so v plazemski membrani ali v membranah drugih organelov sekretorne poti.
- Topni proteini se popolnoma prenesejo čez membrano in na N-koncu vsebujejo signalno zaporedje, katerega glavna značilnost je kratek hidrofojni segment, dolg 7–12 aminokislinskih ostankov.
- Membranski proteini imajo različne topologije z enim ali več transmembranskimi (TM) segmenti, pri čemer vsak izmed segmentov vsebuje okoli 20 hidrofojnih aminokislinskih ostankov.
- Obe vrsti proteinov uporabljata enak mehanizem za translokacijo čez membrane: **kanal za translokacijo proteinov** s hidrofilno notranjostjo.
- Ta kanal ima v primerjavi s kanalom, ki prenaša ione in majhne molekule lastnost, da se lahko odpre v dveh smereh. Najprej se odpre pravokotno na ravnino membrane in tako omogoči prehod polipeptidnega segmenta, nato pa se odpre znotraj membrane in tako omogoči lateralni izstop TM segmenta membranskega proteina v lipidno fazo.

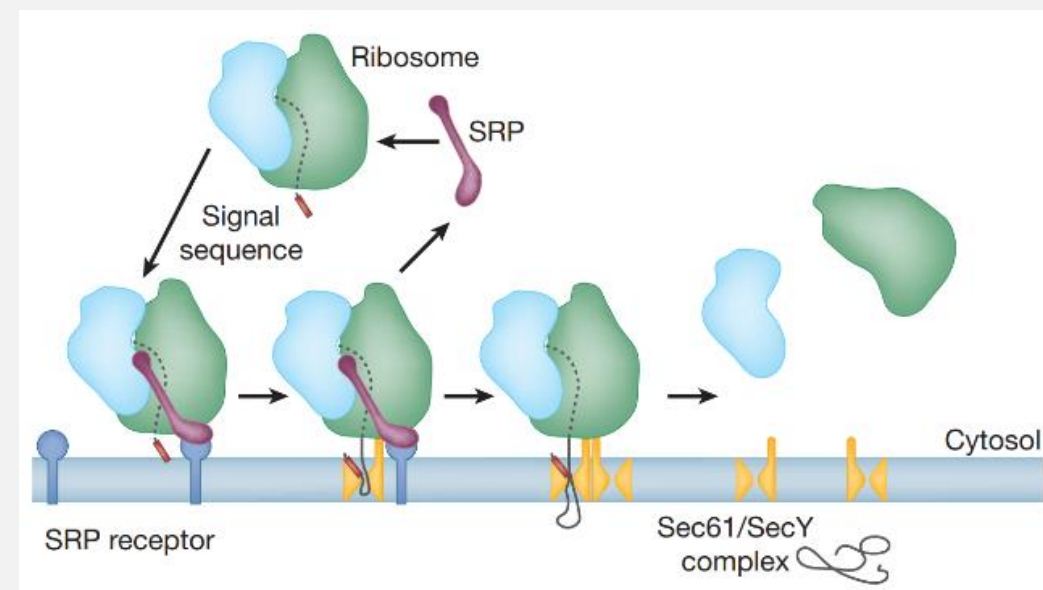
STRUKTURA TRANSLOKACIJSKEGA KANALA

- Translokacijski kanal je sestavljen iz ohranjenega heterotrimernega membranskega proteinskega kompleksa, ki se pri evkariontih imenuje kompleks **Sec61**, pri bakterijah in arhejah pa kompleks **SecY**.
- Če kanal pogledamo iz citosola v notranjost organela, ima obliko kvadrata (slika 1a). α podenota je razdeljena na dve polovici, ki sta sestavljeni iz TM segmentov 1–5 in 6–10. γ podenota z enim TM segmentom povezuje obe polovici α podenote na zadnji strani. β podenota vzpostavlja stik le s perifernim delom α podenote.
- Deset vijačnic α podenote tvori poro v obliki peščene ure, ki je sestavljena iz citoplazemskega in zunajceličnega dela (slika 1b). Citoplazemski del je prazen, v sredini zunanega dela pa je kratka α -vijačnica oziroma **čep** (*ang.* plug). Kanal je v **dinamičnem ravnotežju**, pri čemer se čep giblje med zaprtim in odprtim položajem.
- V sredini kanala se nahaja tudi **porni obroč** (*ang.* pore ring), ki je sestavljen iz šestih hidrofobnih AK ostankov, ki so pri številnih vrstah izolevcini. Porni obroč deluje kot tesnilo, ki tesno objame translocirajočo polipeptidno verigo, s čimer preprečuje prehod ionov in drugih majhnih molekul med translokacijo proteinov.
- Poleg premika čepa je za translokacijo polipeptidne verige potrebna tudi **razširitev pore kanala**, saj je premer pornega obroča premajhen, da bi omogočal prehod iztegnjene polipeptidne verige.

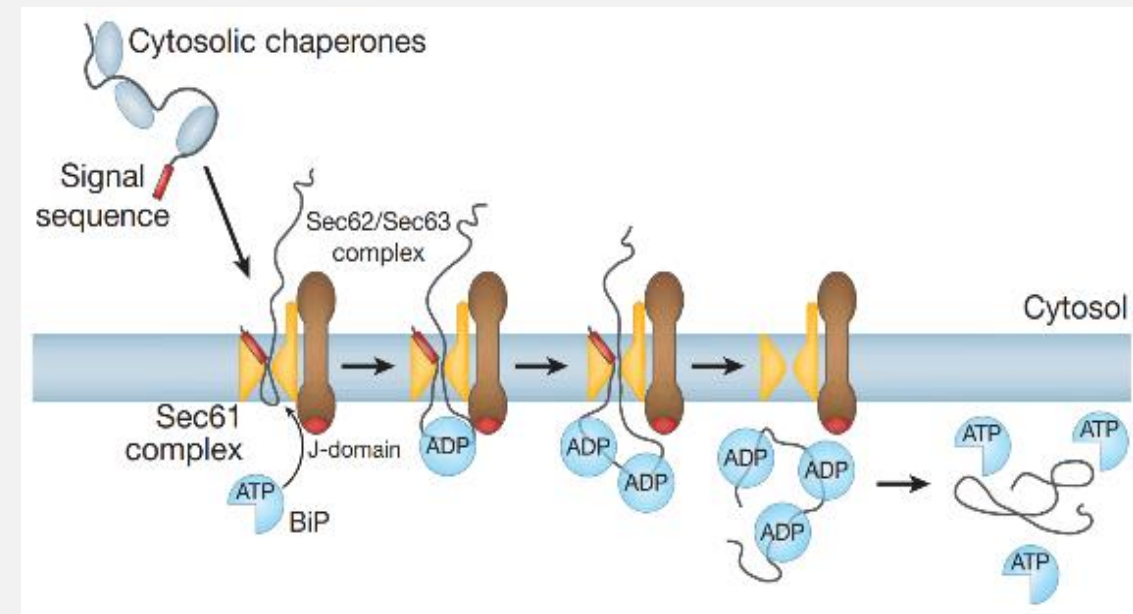
KOTRANSLACIJSKA TRANSLOKACIJA PRI EVKARIONTIH IN PROKARIONTIH

- Pri kotranslacijski translokaciji je glavni partner **ribosom**.
- Ta način translokacije se pojavlja v vseh celicah in je ključen tako za translokacijo sekretornih proteinov kot tudi za integracijo večine membranskih proteinov.
- Proces se začne s fazo **usmerjanja**, kjer signalno sekvenco na rastoči polipeptidni verigi prepozna **delec za prepoznavo signala** (*ang.* signal-recognition particle, SRP) in kompleks ribosoma ter nastajajoče polipeptidne verige usmeri na njegov membranski **SRP receptor** (slika 2).
- Ko se ribosom veže na translokacijski kanal, se podaljšujoča se polipeptidna veriga prenese iz ribosoma v kanal, pri čemer **hidroliza GTP** med translacijo zagotavlja energijo za translokacijo polipeptidne verige. Signalna sekvenca se med translokacijo na določeni točki odcepi.
- V primeru translokacije membranskih proteinov nekateri odseki polipeptidne verige ne vstopijo v kanal, temveč bočno izstopijo iz stika med ribosomom in kanalom v citosol.

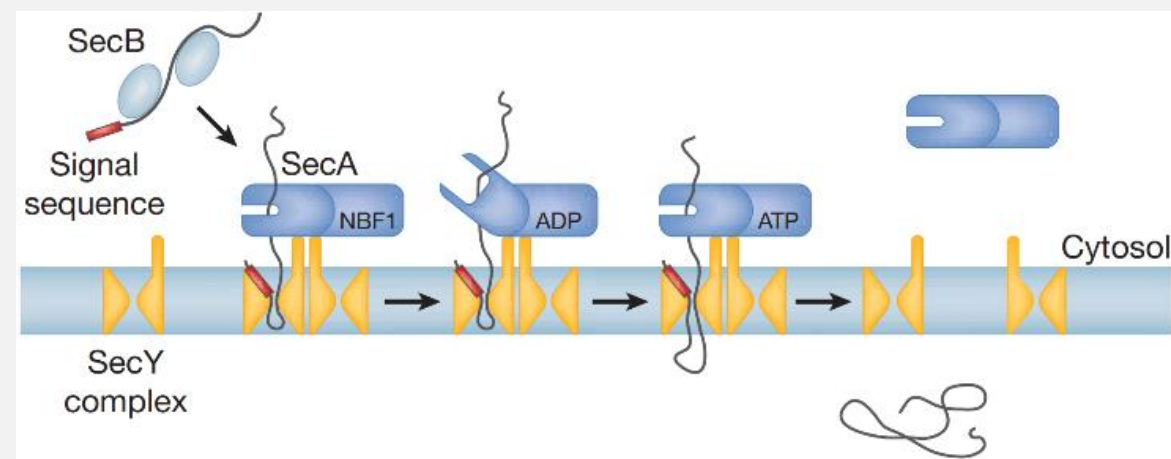
POSTTRANSLACIJSKA TRANSLOKACIJA PRI EVKARIONTIH

- Mehanizem posttranslacijske translokacije pri evkariontih je značilen za proteine, ki se prenesejo v **lumen ER**.
- Translokon Sec61 se poveže še z enim membranskim proteinskim kompleksom, tetramernim kompleksom **Sec62/Sec63** ter z luminalnim šaperonom **BiP**, ki je član družine ATPaz Hsp70.
- Translokacija se začne z vezavo translokacijskega substrata na kanal (slika 3). V tem koraku se tudi vsi citosolni šaperoni sprostijo s substrata. Ko je polipeptidna veriga vstavljena v kanal, se zaradi Brownovega gibanja lahko giblje v obe smeri, vendar njena vezava na BiP znotraj lumna ER prepreči gibanje nazaj v citosol.
- Na ATP vezan BiP interagira z **J-domeno** proteina Sec63, kar povzroči hitro hidrolizo ATP in zaprtje žepa kanala okoli translokacijske verige. Ko se polipeptidna veriga pomakne dovolj globoko v lumen ER, se nanjo veže naslednja molekula BiP. Ta postopek se ponavlja, dokler celotna veriga popolnoma ne preide čez kanal v lumen ER. Na koncu **zamenjava ADP z ATP** odpre vezavni žep in sprostí BiP.

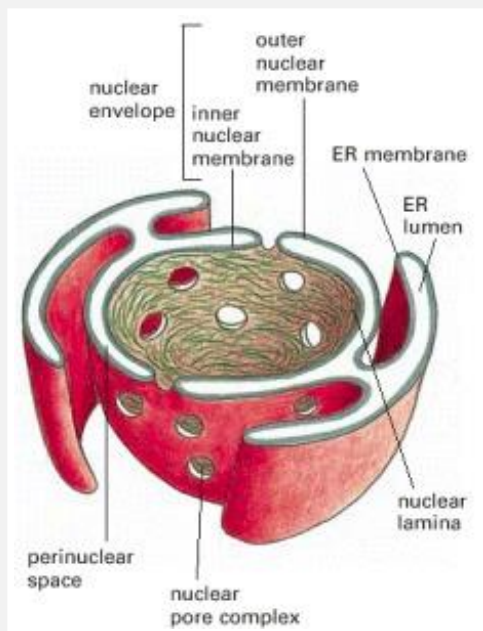

POSTTRANSLACIJSKA TRANSLOKACIJA PRI PROKARIONTIH

- Translokacijski kanal se poveže s citosolno ATPazo **SecA**. SecA ima več domen, med katerimi sta najpomembnejši domeni za vezavo nukleotidov (NBF1 in NBF2), ki vežeta polipeptidno verigo in se med ciklom hidrolize ATP premikata druga glede na drugo.
- Translokacija substratov se prične z njihovo vezavo na citosolni šaperon **SecB** (slika 4). Nato SecA prepozna signalno zaporedje, interagira s SecB in veže polipeptidno verigo. Nato jo vstavi v kanal SecY in poteče translokacija verige s ciklom **hidrolize ATP**, ki omogoča delovanje SecA.
- Po končani translokaciji signalno zaporedje odcepi specifična signalna peptidaza, SecA pa se odcepi iz membranskega kanala in vrne v citosol.

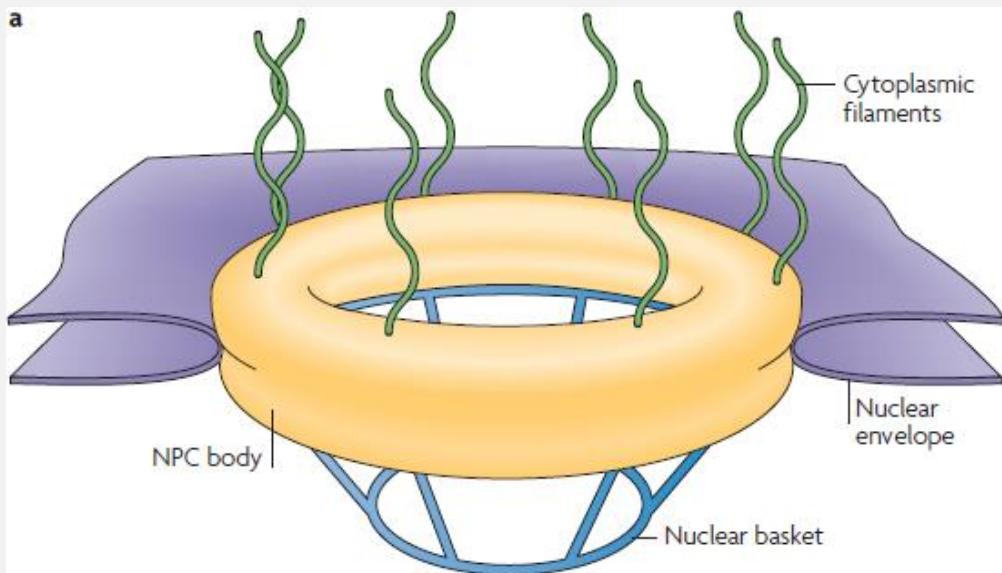

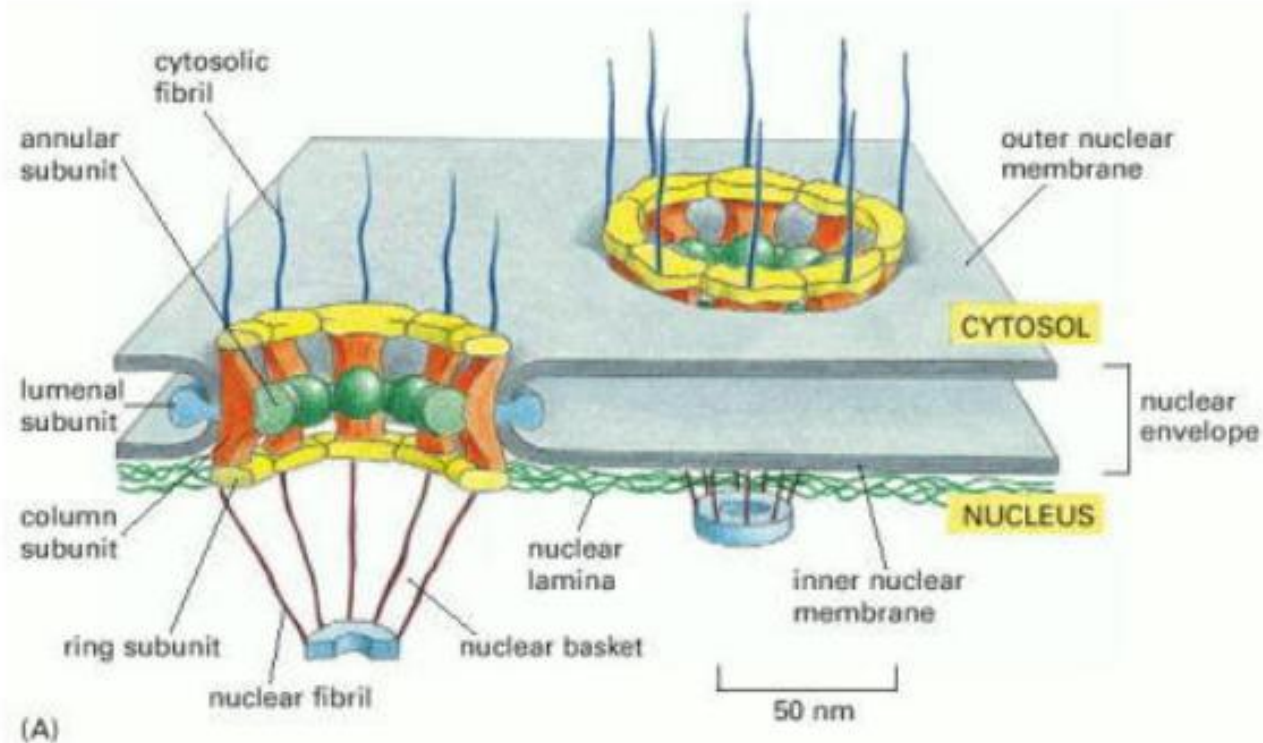
JEDRNI PRENOS

- Jedro evkariontske celice je obdano z dvoslojno jedrno ovojnico, ki predstavlja selektivno pregrado med genetskim materialom in citoplazmo
- **Jedrni prenos** je dinamična izmenjava makromolekul med jedro in citoplazmo, ki je ključna za celične procese, kot so izražanje genov, prenos signalov in uravnavanje celičnega cikla
- Jedrni prenos je kompleksen sistem, pri katerem sodeluje približno 60 proteinov
- Osrednji del jedrnega prenosa je **jedrni porni kompleks (NPC)**, ki je zgrajen iz proteinov, imenovanih **nukleoporini**
- V povprečni sesalski celici se nahaja med 2000 in 5000 NPC-jev

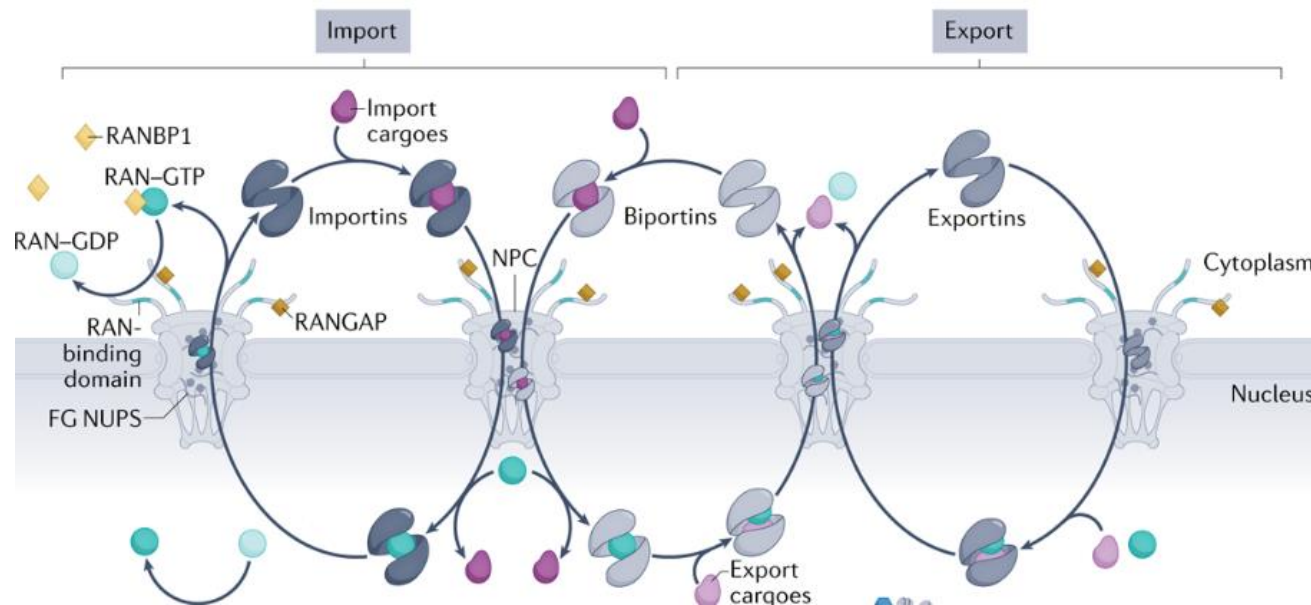
NPC (JEDRNI PORNI KOMPLEKS)

- NPC ima votlo valjasto strukturo s premerom približno 1200 Å, višino okoli 800 Å in maso okoli 120 MDa
- Tri glavne strukture: osredno jedro; osem filamentov ki segajo v citoplazmo; košarici podobno strukturo
- Sestavljen je iz 1000 proteinskih podenot, ki pripadajo 34 različnim nukleoporinom
- Dolgi neurejeni odseki z FG (fenilalanin-glicin) ponovitvami nukleoporinov tvorijo selektivno pregrado in omogočajo interakcije s transportnimi proteini

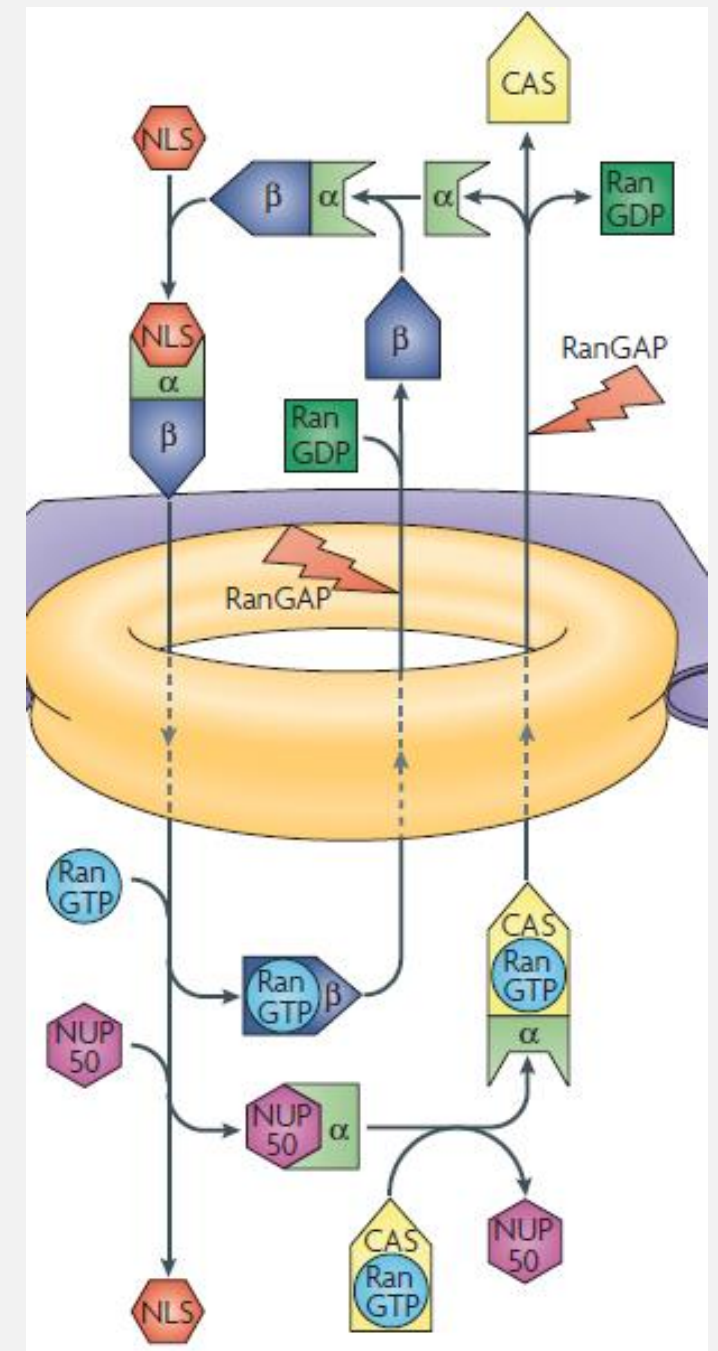
KARIOFERINI

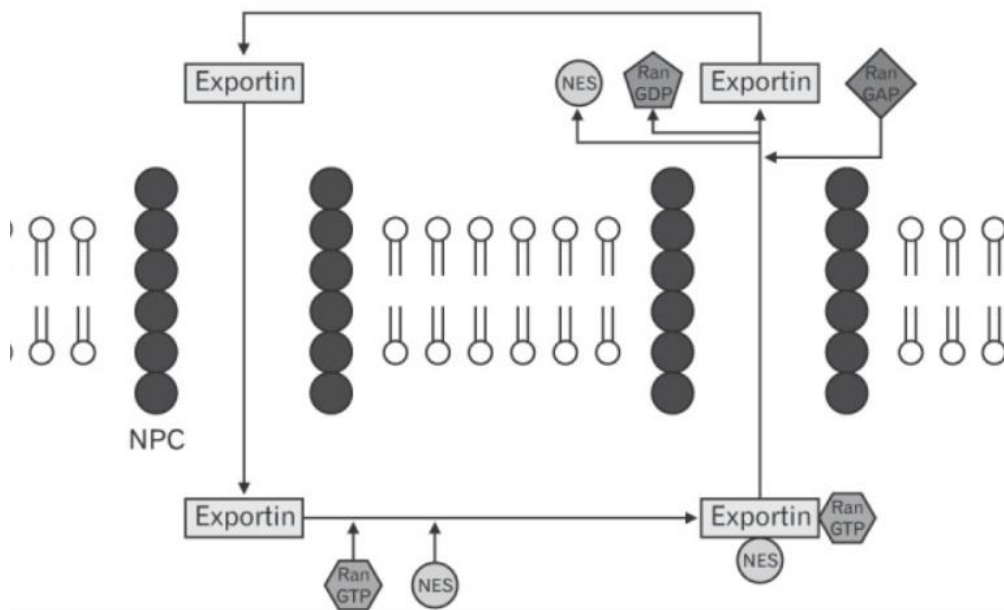
- Karioferini so proteini, ki prenašajo tovor skozi jedrni porni kompleks – bodisi v jedro bodisi iz njega v citoplazmo
- Karioferine delimo v tri glavne skupine: importini, eksportini in biportini
- Za vezavo in sproščanje tovora se karioferini zanašajo na GTPazo RanGTP
- Imajo konkavno kisljo površino, preko katere vežejo tovor, ter konveksno hidrofobno površino, preko katere se vežejo na FG ponovitve v NPC-ju

UVOZ V JEDRO

- Cikel uvoza proteinov v jedro temelji na natančno usklajenem zaporedju interakcij, ki morajo biti strogo nadzorovane tako prostorsko kot časovno. Ključno vlogo pri tem ima molekularno prepoznavanje – prenašalci morajo prepoznati svoj tovor in hkrati razlikovati med jedrom in citoplazmo
- Pri vsakem uvoznem mehanizmu so proteinski tovari označeni s kratkimi zaporedji, imenovanimi **jedrni lokalizacijski signali (NLS)**, ki omogočajo njihovo usmerjanje v jedro.
- Pri številnih jedrnih proteinih jedrni lokalizacijski signali (NLS) sestavljajo eno ali dve kratki zaporedji, ki sta bogati s pozitivno nabitima aminokislinama lizinom in argininom
- Interakcije med prenašalcev in tovorja usmerja nukleotidno stanje proteina Ran, ki kroži med vezanim GTP in vezanim GDP. Njegovo stanje uravnava dve pomembni molekuli: RanGEF, ki se nahaja v jedru in pretvarja RanGDP nazaj v RanGTP, ter RanGAP, ki je prisoten v citoplazmi in spodbuja razgradnjo RanGTP v RanGDP

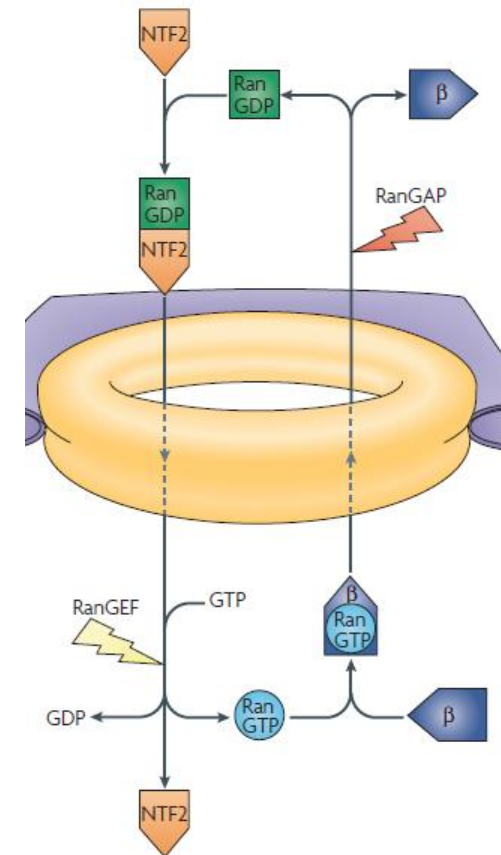
IZVOZ IZ JEDRA

- Izvoz iz jedra je strogo nadzorovan proces, ki omogoča prenos makromolekul, kot so proteini in RNA, iz jedra v citoplazmo
- Ta mehanizem temelji predvsem na izvoznih receptorjih, imenovanih eksportini, ki prepoznajo tovarne proteine z **jedrnim izvoznim signalom (NES)** – to so kratka zaporedja, bogata z levcinom
- V jedru eksportin tvori stabilen kompleks skupaj s tovorom in RanGTP. Ta kompleks se veže na FG-podobne nukleopore v jedrnem porečnem kompleksu (NPC) in se prenese v citoplazmo
- Ko doseže citoplazemsko stran, RanGTP hidrolizira v RanGDP, kar omogoča razgradnjo kompleksa in sprostitve tovara v citoplazmo. Ta reakcija je pospešena s pomočjo RanGAP
- Po sprostitvi se eksportin in RanGDP preneseta nazaj v jedro, kjer se cikel izvoza lahko ponovi. Celoten postopek je enosmeren in energijsko odvisen, saj ga poganja koncentracijski gradient RanGTP med jedrom in citoplazmo, ki zagotavlja pravilno smer prenosa

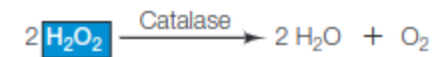
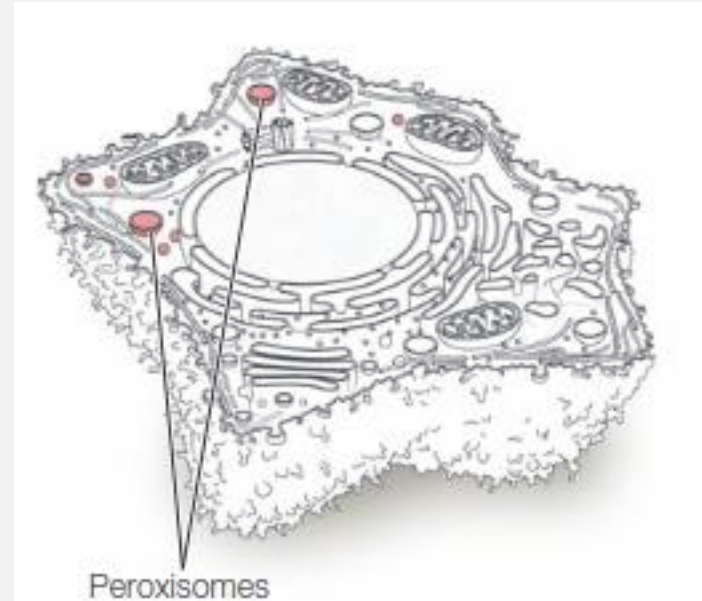
KROŽENJE PROTEINA RAN MED JEDRO IN CITOPLAZMO

- Protein Ran kroži med jedrom in citoplazmo, pri čemer se njegovo nukleotidno stanje spreminja glede na lokacijo
- Ker je RanGEF prisoten v jedru, RanGAP pa v citoplazmi, pride do stalnega prehajanja med RanGTP in RanGDP obliko
- Struktura dveh zank v Ran proteinu, imenovanih switch I in switch II, se bistveno spremeni glede na to, ali je vezan GTP ali GDP. Te spremembe omogočajo, da Ran natančno usklajuje vezavo in sproščanje svojih partnerjev med ciklom jedrnega prenosa

TRANSLOKACIJA PROTEINOV V PEROKSISOM

- Prisotni so v skoraj vsaki evkariontski celici
- Njihova glavna vloga je β -oksidacija maščobnih kislin in razgrajevanje reaktivnih kisikovih spojin
- Peroxisomi so obdani z enojno membrano

or

TRANSLOKACIJA PROTEINOV V PEROKSISOM

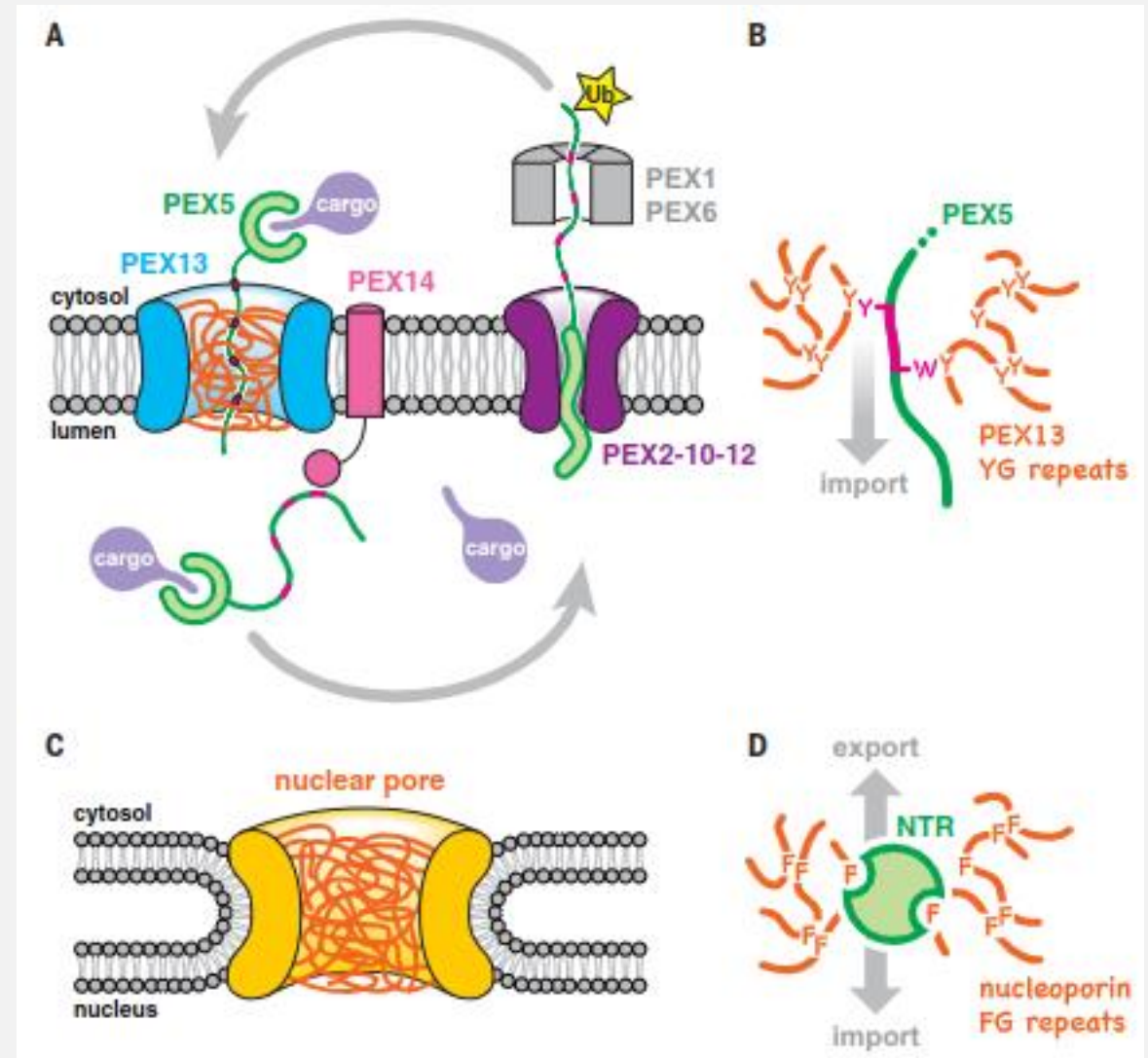
- Peroksini so proteini, ki sestavljajo sistem za translokacijo proteinov v peroksisom
- Translocirajo se zviti proteini z vezanimi kofaktorji
- V peroksisom se translocirajo proteini s prepoznavnim zaporedjem PTS1 ali PTS2
  - Poleg teh se lahko v peroksisom translocirajo proteini, ki so tesno vezani na proteine s prepoznavnim zaporedjem

Pex gene	Protein function
<i>Pex7</i>	Cytosolic receptor for PTS2-targeted matrix proteins
<i>Pex5</i>	Cytosolic receptor for PTS1-targeted matrix proteins
<i>Pex1, 2, 6, 10, 12, 26</i>	Recycling of Pex5
<i>Pex13, 14</i>	Pex5 docking
<i>Pex19</i>	Cytosolic receptor for peroxisome membrane proteins
<i>Pex3, 16</i>	Pex19 docking and insertion of membrane proteins
<i>Pex11β</i>	Division of peroxisomes

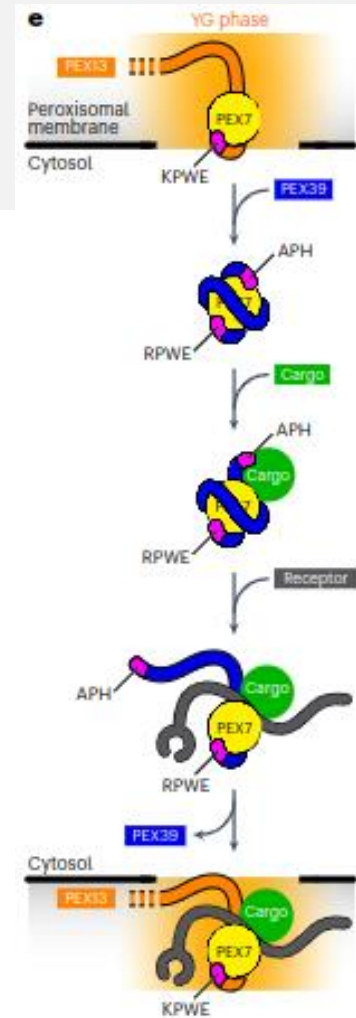
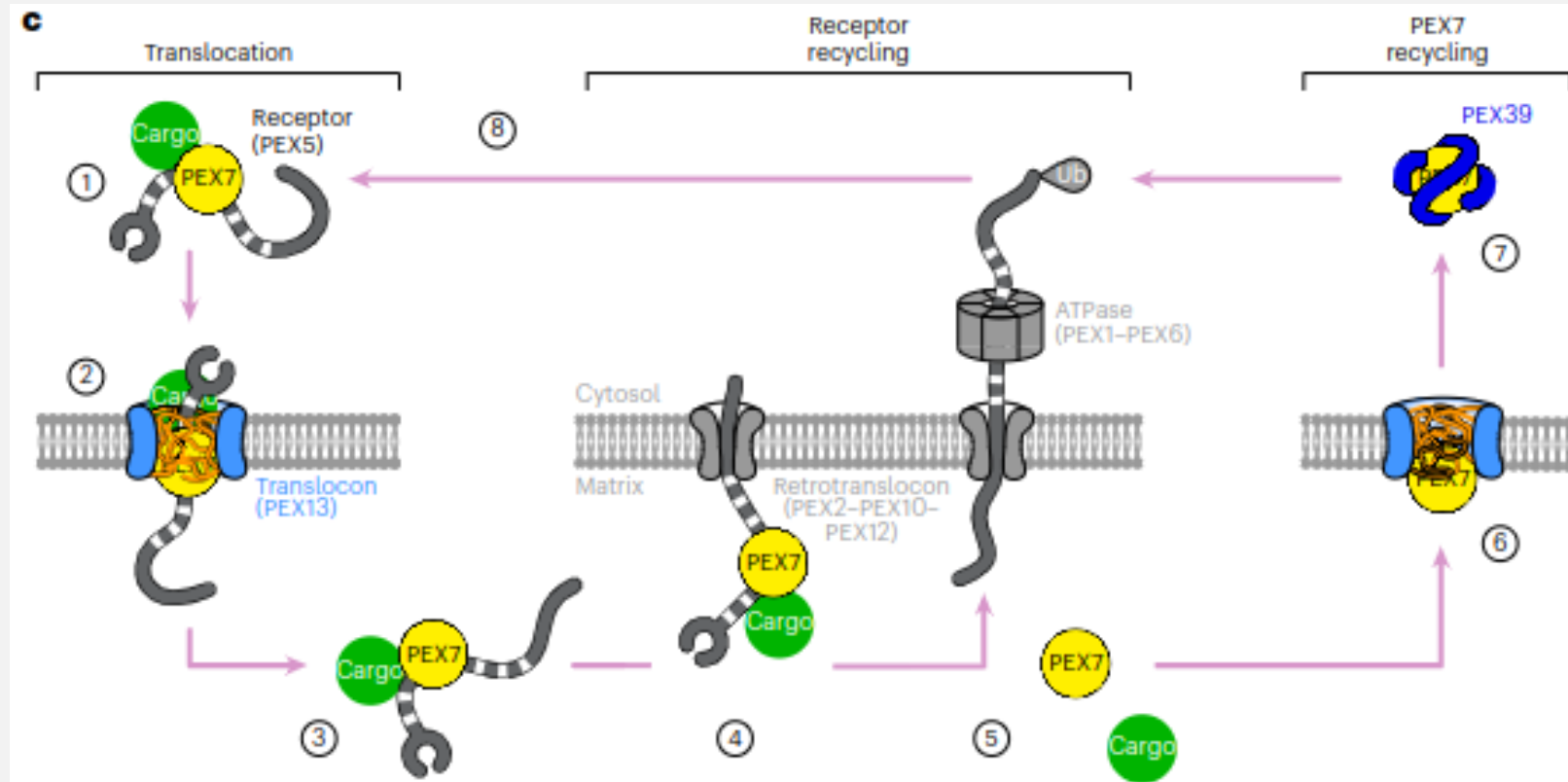
TRANSLOKACIJA PROTEINOV V PEROKSISOM

- PEX5 prepozna PTS1 s C-končno PTS1 prepoznavno domeno
- Notranjost pore je prepletena z YG domenami PEX13 proteinov, ki so bogate z Tyr in Gly
- Prenos skozi poro goni interakcija lumenske domene PEX14 in WxxxF/Y motivov PEX5
- V lumnu peroksisoma PEX5 vstavi svoj N-konec skozi membransko poro, ki jo tvori ubikvitin ligazni kompleks. Tega sestavljajo PEX2, PEX10 in PEX12
  - PEX5 se med potovanjem skozi poro razvije in tovor se sprost
- N-konec PEX5 se v citosolu nato monoubikvitinira, kar omogoči, da se PEX5 s pomočjo AAA ATPaze, sestavljene iz PEX1 in PEX6, vrne v citosol, kjer se deubikvitinira.

TRANSLOKACIJA PROTEINOV V PEROKSISOM

- Translokacija proteinov s prepoznavnim zaporedjem PTS2 poteka preko adapterskega proteina PEX7

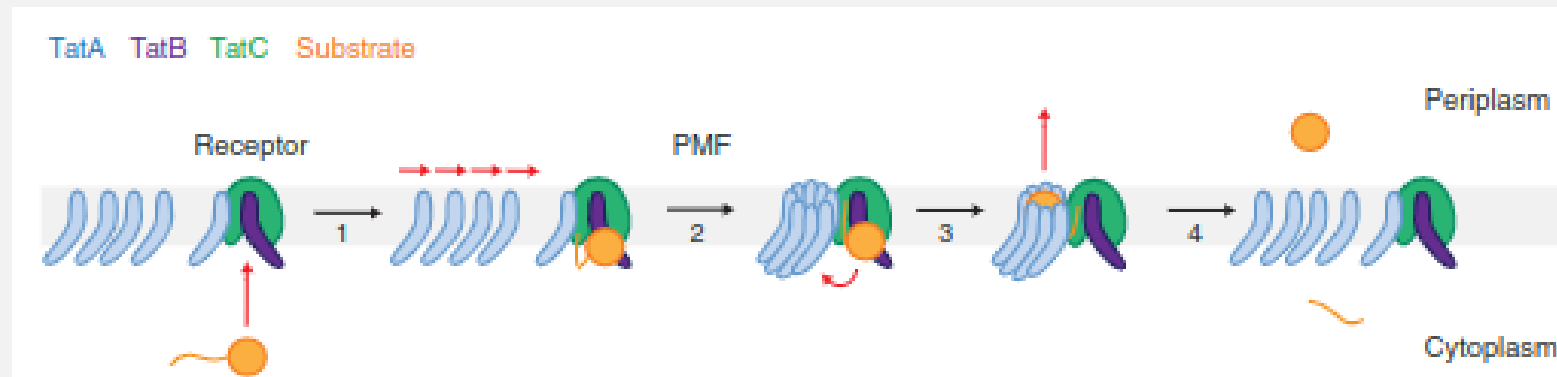
SEKRETORNI SISTEM DVEH ARGININOV

- Sekretorni sistem dveh argininov (Tat) je prisoten pri večini prokariotov in v kloroplastih, kjer prenaša proteine v tilakoide
- Signalno zaporedje Tat sestavlja pozitivno nabita regija N, ki vsebuje, hidrofobna regija H in regija C, ki vsebuje Ala-x-Ala cepitveno mesto
  - Regija N vsebuje S-R-R-x-F-L-K motiv, po katerem se sistem imenuje
- Signalno zaporedje Tat je daljše in manj hidrofobno od signalnega zaporedja Sec. Poleg tega lahko vsebuje bazične aminokislinske ostanke navzgor od motiva A-x-A.
  - To otežuje, da bi se proteini usmerili v sekretorno pot Sec

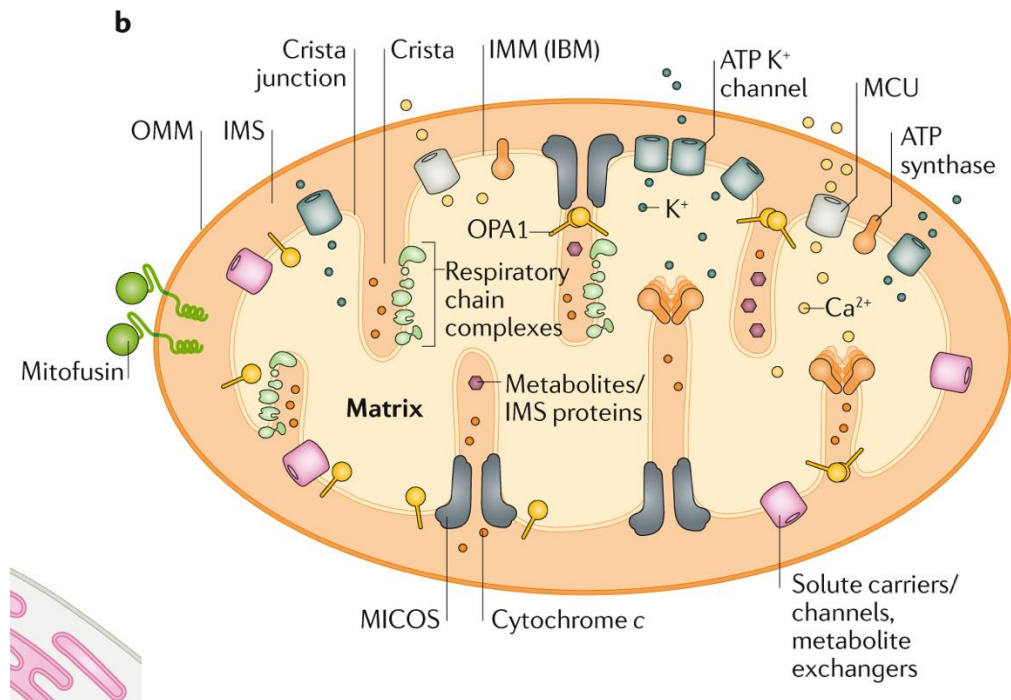
SEKRETORNI SISTEM DVEH ARGININOV

- Natančen mehanizem ni znan. Delovanje in število proteinov Tat se med organizmi razlikuje.
- Splošno kompleks TatBC veže prepoznavno zaporedje. Nato se TatA oligomerizira in omogoči prehod proteina čez membrano.
- Za translokacijo je nujno potreben protonski gradient

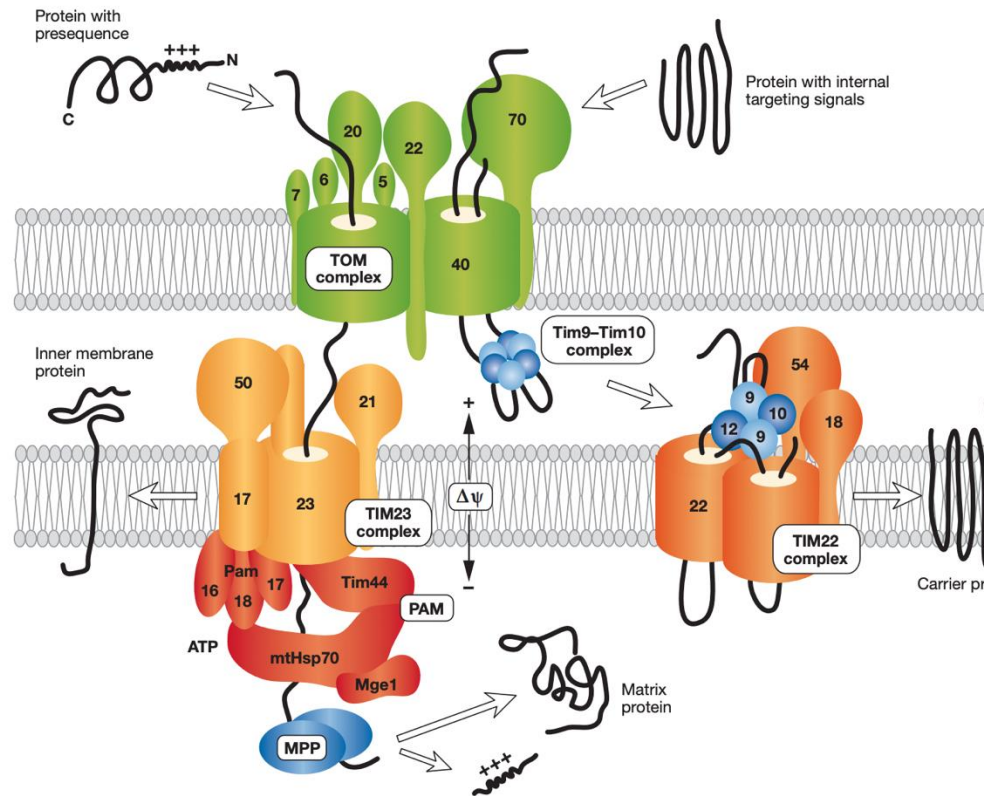

PRENOS PROTEINOV ČEZ MITOHONDRIJSKO MEMBRANO

- Mitohondrij – vir celične energije
- Dvojna membrana mitohondrija
  - OMM: bolj prepustna, prenos signalov
  - IMM: selektivna, transport s pomočjo transportnih proteinov
    - IBM (notranja mejna membrana) – prenos ionov, majhnih metabolitov, ATP, ADP
    - Kriste – povečanje površine IMM; poteka oksidativna fosforilacija, preprečuje sprostitve vsebine v IMS

KOMPLEKSA TOM IN TIM

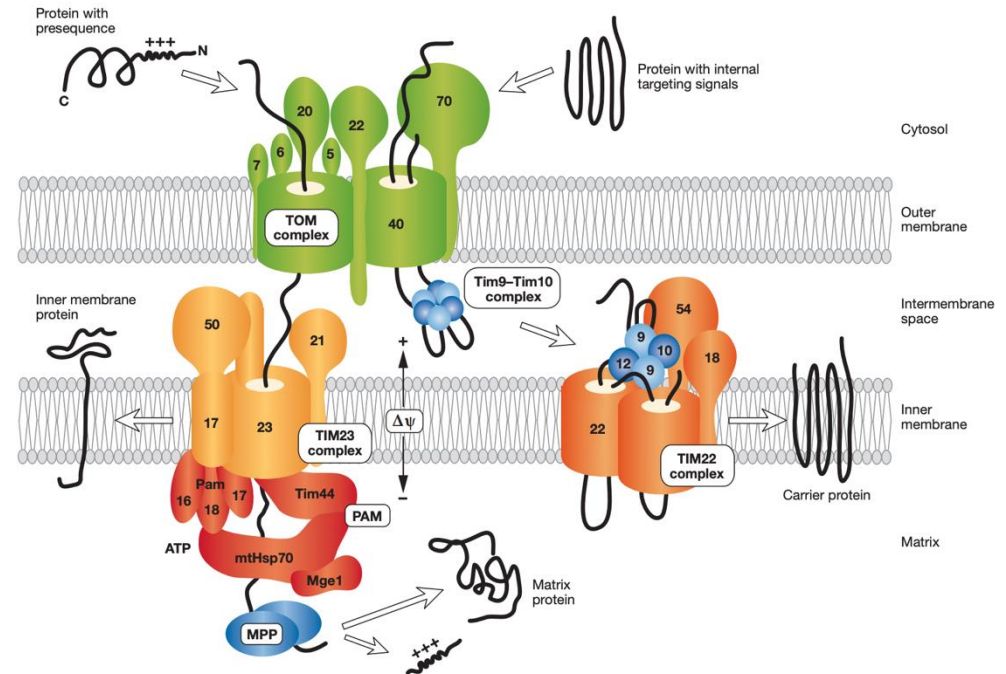

- Sinteza mt proteinov poteka v večje obsegu na ribosomih v citosolu
- Signalno zaporedje jih usmerja v mt
- **TOM – translocase of the outer membrane complex**
  - Vhod skoraj vsem mt proteinom
  - Tom20: prepozna pozitivno nabit signalni peptid prekursorskega proteina
  - Tom70: prepozna zaporedja znotraj prekursorskega proteina
  - Tom22: centralni receptor – oligomerizacija sistema
  - Tom40: kanalček, prepušča prekursorske proteine le v delno razvitem stanju, omogoča enosmerni pretok
  - ločitev proteinov glede na njihov cilj: cepitev IMS proteaz ali nadaljevanje preko kompleksov TIM

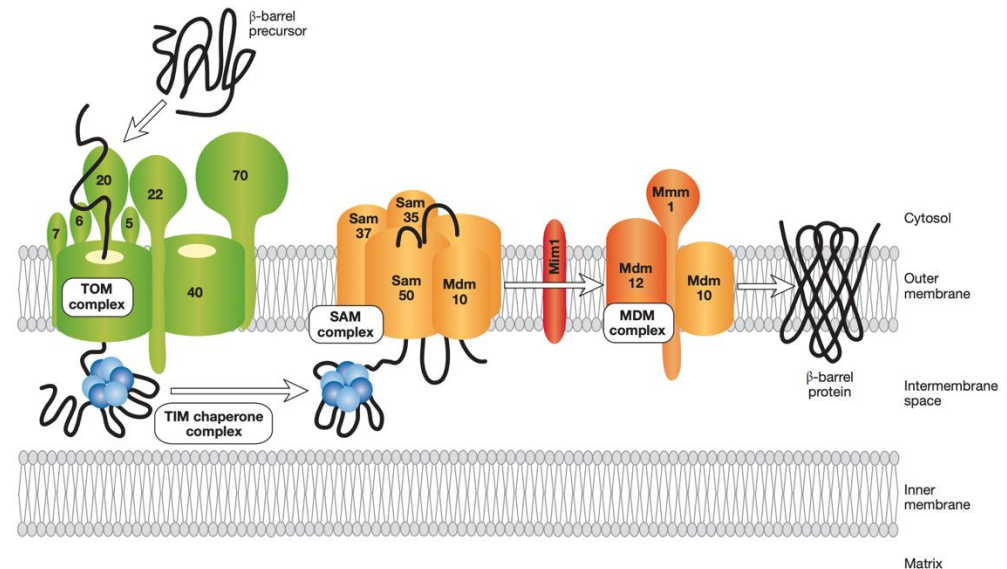
- **TIM – translocase of the inner membrane**

- **TIM23:** transport proteinov v matriks ali sidranje v IMM
  - Tim50: prepozna prekurzorske proteine, ko pridejo čez kompleks TOM
  - Tim23 in Tim17: transport proteinov iz IMS, Tim21 pomaga pri tem
  - PAM: proteinski motor, ki ga poganja hidroliza ATP – prenos v matriks
  - MPP: odcepi prekurzorje v aktivne proteine, katerim cilj je matriks mitohondrija
  - Sidranje v IMM: stop-signal pri prenosu čez kanalček Tim23, lateralni prenos v IMM
- **TIM22:** usmerjanje integralnih prenašalnih proteinov z alfa-vijačnico do IMM
  - Komplex Tim9-Tim10: šaperonski kompleks, pomaga pri sprostitvi prekurzorjev iz kompleksa TOM in ga dostavi, vezava prek adapterskega proteina Tim12
  - Tim22, Tim54 in Tim18: vstavljanje v IMM
- Pri obeh kompleksih je proces vstavljanja in prehajanja IMM membrane odvisna od membranskega potenciala, ki je edini vir energije prenosa

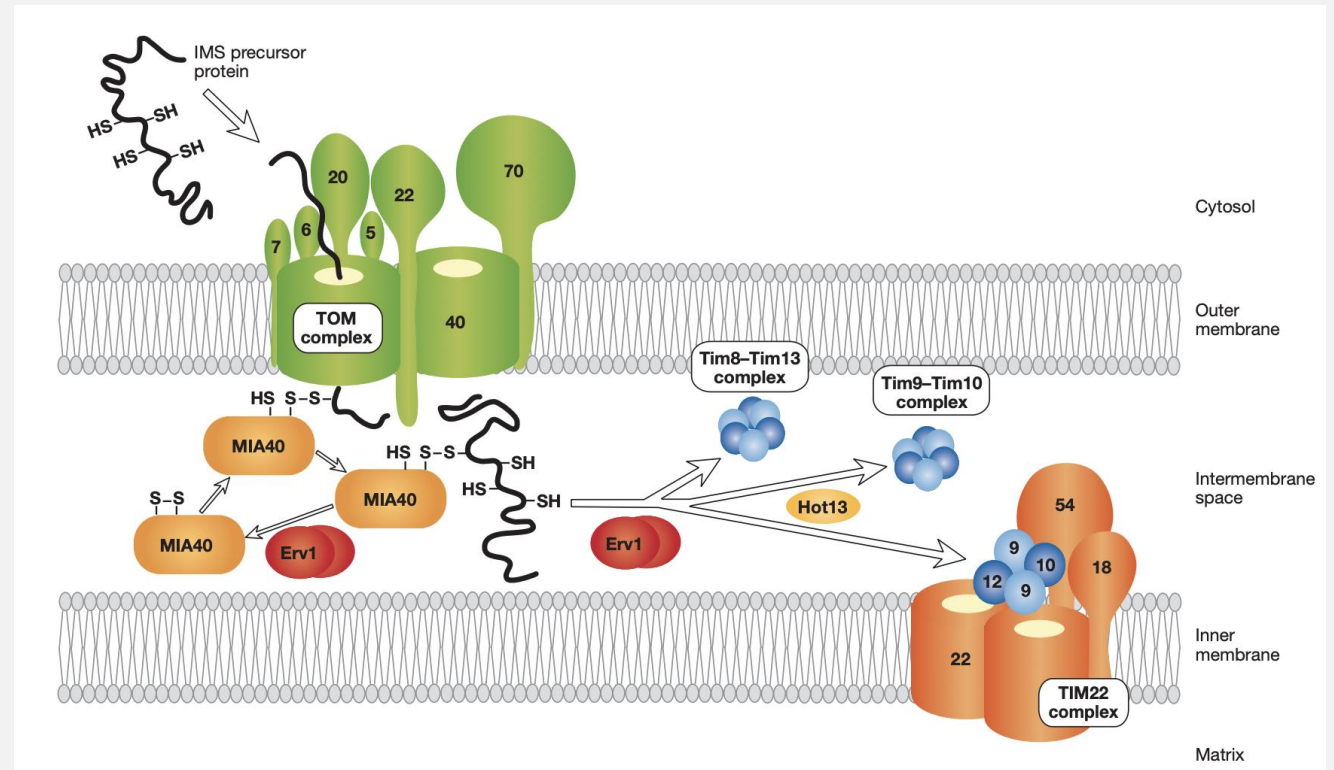
KOMPLEKS SAM

- Prenos proteinov s topologijo **beta-sodčkov v OMM**
- Poseben evolucijsko ohranjen mehanizem
- Prenos v IMS prek kompleksa TOM
- Šaperonski kompleks TIM usmerja v kompleks SAM (preprečena agregacija hidrofobnih peptidov v IMS)
- Sam50: ima polipeptidno translokazno domeno, s katero prevzame protein iz šaperonskega kompleksa
- Sam37, Sam35
- Mdm10 sodeluje s kompleksom MDM – razvrščanje proteinov v OMM

POT MIA

- Sodeluje pri transportu in razporejanju proteinov z disulfidnimi vezmi v IMS
- Mia40: prepozna hidrofobne regije, nanje se veže prek mešanih disulfidnih vezi
- Sulfidril oksidaza Erv1: skupaj z Mia40 prenese disulfidne vezi na prekurzorje, Erv1 reoksidira Mia40 → tvorba oligomernih kompleksov
- Hot13: del TIM kompleksa bogati s cisteinov, naj bi pomagali pri končni sestavi proteinov (predvidevanje)

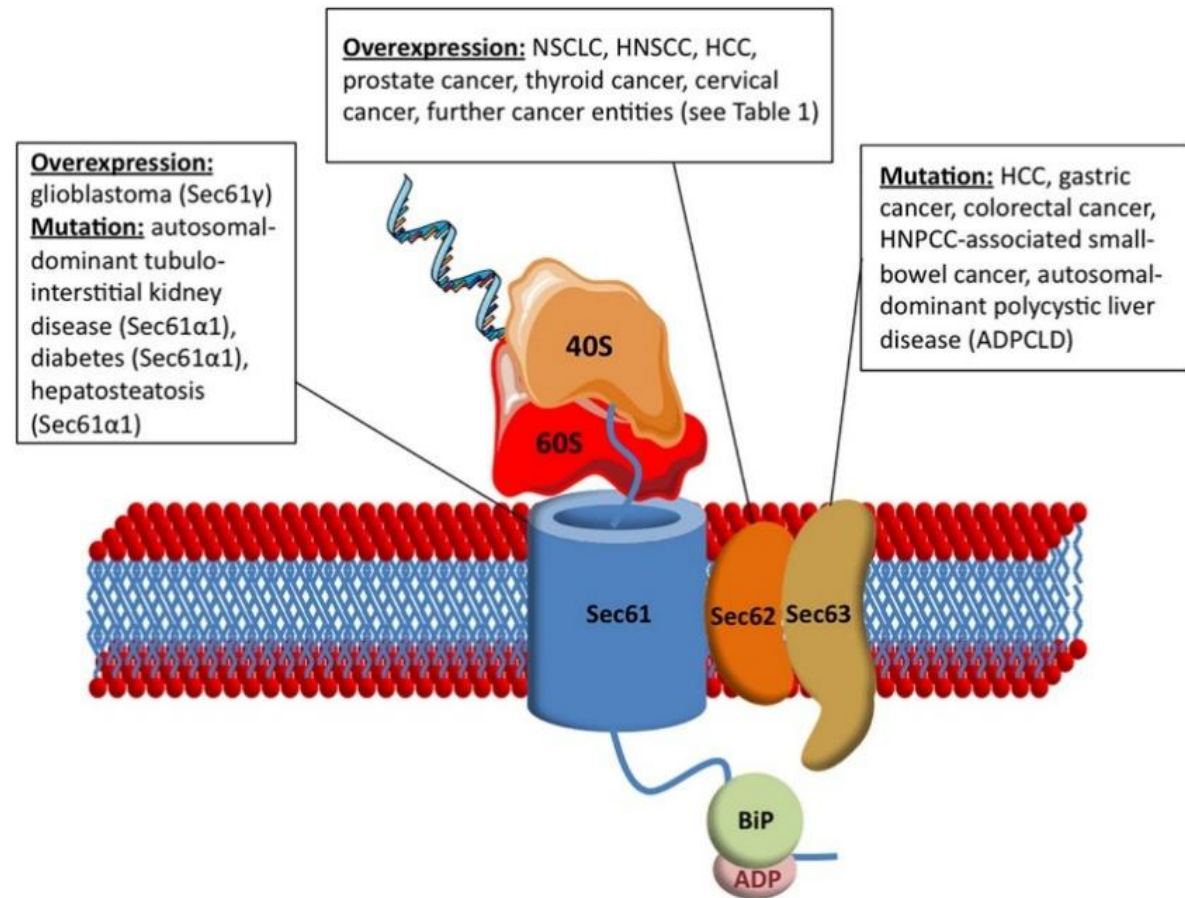
BOLEZNI

Poznamo številne bolezni, ki so na tak ali drugačen način povezane s translokacijo proteinov. Lahko gre za:

- okvaro v translokacijski mašineriji,
- nepravilnosti pri tovnem proteinu,
- neke tretje dejavnike, ki posredno vplivajo na spremenjen proces translokacije.

BOLEZNI KOMPLEKSOV SEC61 IN SEC62/SEC63

- Kompleksa Sec61 in Sec62/Sec63 imata osrednjo vlogo pri prenosu proteinov v ER.
- Odkrite so bile še dodatne funkcije: Sec62 lahko povzroči ER-fagijo v procesu okrevanja celic po stresu ER, kanal Sec61 pa lahko deluje tudi kot pasivni kanal za uhajanje kalcija iz ER.
- **Mutacije, amplifikacije in prekomerno izražanje genov SEC** so povezane z različnimi boleznimi, vključno z boleznimi ledvic in jeter, sladkorno boleznijo in rakom.

Isolated polycystic liver disease

- 49-year-old female patient
- Isolated PLD
  - Gene mutation *PRKCSH* c.292+1G>C

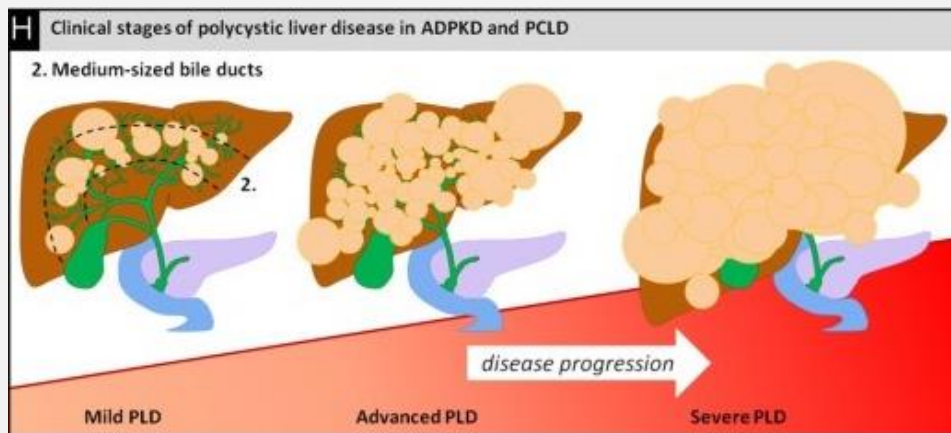
Autosomal dominant polycystic kidney disease

- 47-year-old female patient
- Polycystic kidneys with PLD
  - Gene mutation *PKD2* c.1477C>T

POLICISTIČNA BOLEZEN JETER (PLD)

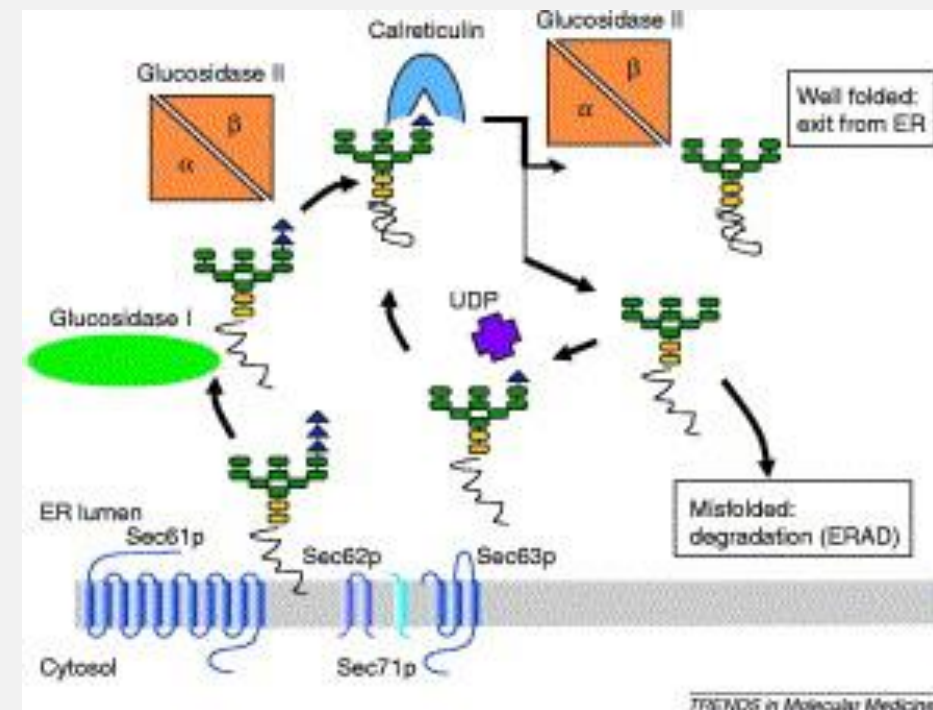
- Policistična bolezen jeter (PLD) je klinično stanje, za katero je značilna prisotnost več kot 10 cist v jetih.
- Gre za redko bolezen genetskega izvora, ki se lahko pojavi kot izolirana manifestacija pri **avtosomno dominantni PLD (ADPLD)**, ali v povezavi s policistično boleznijo ledvic (PKD). Z razvojem PLD so zato povezani različni geni.
- Razvoj cist je zapleten proces, ki vključuje več dejavnikov: **genetske spremembe**, malformacijo duktalne plošče, motnje v delovanju cilij, motnje v celični signalizaciji, delovanju hormonov in rastnih faktorjev, nepravilno proteostazo, povečano izločanje tekočine, fibrozo, spremembe v metabolizmu žolčnih kislin, povečano avtofagijo, spremembe v interakcijah celice z matriksom ter epigenetske spremembe.

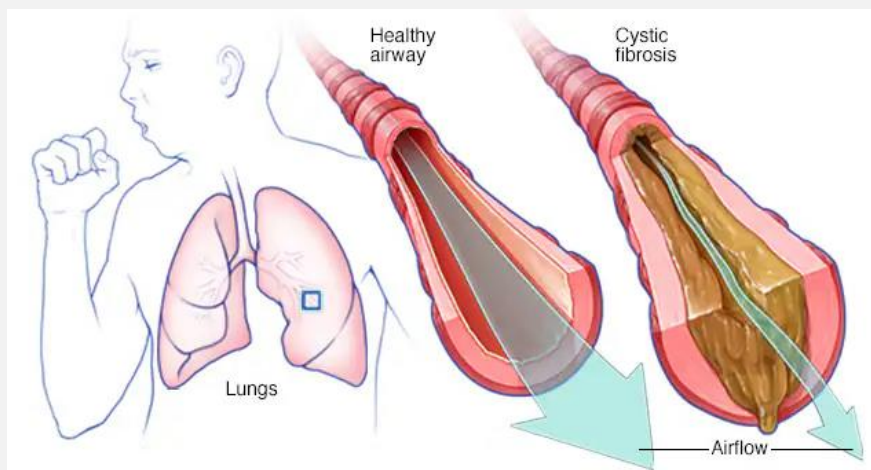
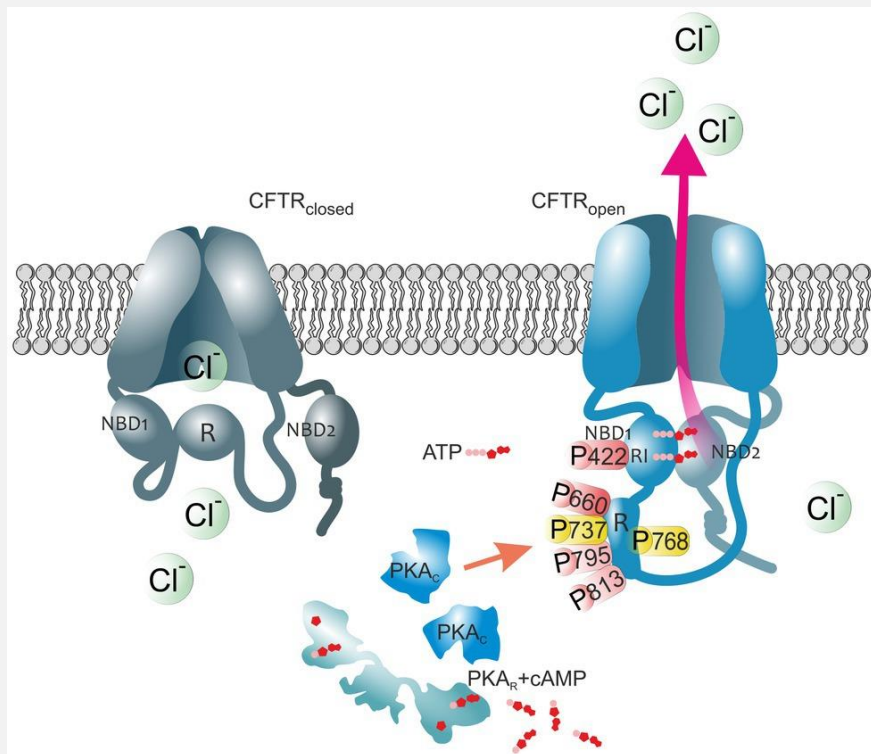
ADPLD

- ADPLD je lahko posledica mutacij v genu **SEC63** ali mutacij v genu **PRKCSH**, ki kodira za **hepatocistin**.
- Sec63 in hepatocistin sodelujeta pri translokaciji čez membrano ER oz. pri procesiranju glikoproteinov, kar nakazuje, da sta **glikozilacija in nadzor kakovosti ER osrednjega pomena za patologijo PLD**. Verjetno je, da mutirana Sec63 in hepatocistin vplivata na posamezne proteine, ki posredujejo pri rasti in razmnoževanju žolčnih celic. Zaradi izgube Sec63 in/ali hepatocistina se ti proteini ne prenašajo (mutacije v genu **SEC63**) ali pa so napačno zviti, manj stabilni in dovzetni za razgradnjo (mutacije v genu **PRKCSH**).
- Pri ADPLD mutirana hepatocistin ali Sec63 torej povzročita nadaljnjo dilatacijo intralobularnih žolčnih vodov ter s tem povečata cistogenezo.

Autosomal Dominant PCLD (ADPCLD)				
	Type I		Type II	
Gene Mutation	PKD1	PKD2	PRKCSH	SEC63
	Polycystin-1	Polycystin-2	Hepatocystin	Sec63
	85-90%	10-15%	rare	rare
	Associated with AD-PCKD		Isolated PCLD	

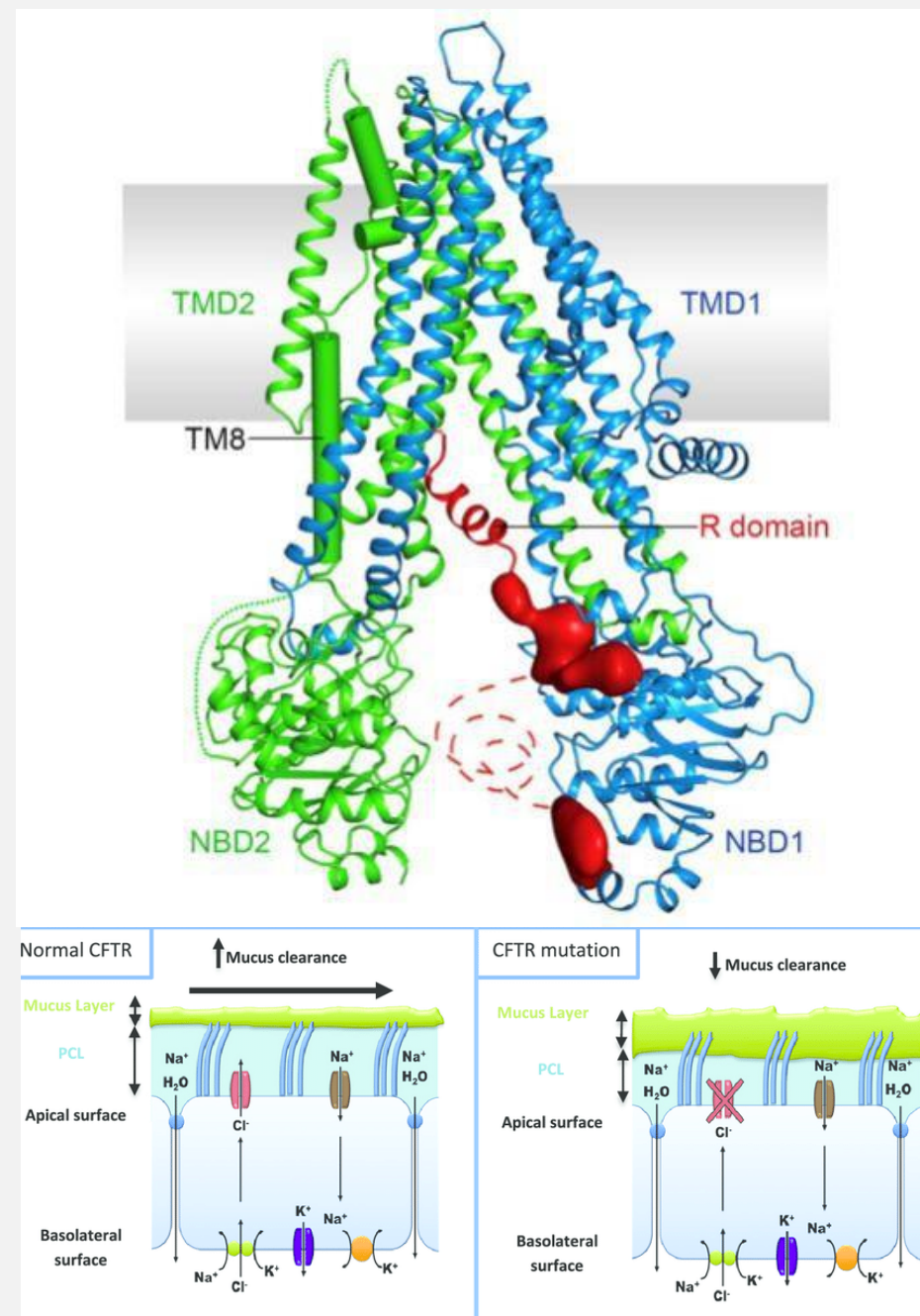
CISTIČNA FIBROZA (CF)

- Cistična fibroza (CF) je genetska bolezen, ki je na nek način posledica okvarjenega prenosa iz ER.
- Do CF pride, ko mutacije v genu **CFTR**, ki nosi zapis za regulator transmembranske prevodnosti pri cistični fibrozi (CFTR), preprečijo pravilno zvitje in transport proteina, kar povzroči hude motnje celičnega delovanja.
- CFTR je od cAMP odvisen ionski kanal, ki se nahaja v apikalni membrani epiteljskih celic.
- Do motenj v delovanju CFTR lahko v splošnem pride zaradi napak v sintezi proteina, njegovem zvitju, znotrajceličnem prenosu, odpiranju kanala, prepustnosti za kloridne ione ali stabilnosti plazmaleme.
- V vsakem primeru izguba CFTR vodi do motenj v transportu vode, kloridov in/ali bikarbonatov, kar vodi do motenj v delovanju določenih tkiv, vključno z: zmanjšano zmogljivostjo trebušne slinavke, povečano količino klorida v znoju, črevesno obstrukcijo in, kar je najpomembneje, **kronično pljučno okužbo**, vnetjem in smrtjo zaradi dihalne odpovedi.

CFTR

- V ER se protein zvije v 5 domen, od katerih je ena intrinzično neurejena. Proces se začne s hitrim zvitjem nukleotid-vezavne domene 1 (NBD1), na katero se nato sestavita dve transmembranski domeni (TMD), sledi pa jim NBD2. Zvitje proteinov nadzorujejo šaperoni in pravilno zviti proteini nadaljujejo pot v GA za nadaljnjo procesiranje.
- Zvitje NBD1 je moteno pri mutanti **$\Delta F508$** , najpogostejši mutaciji, ki povzroča cistično fibrozo (CF). $\Delta F508$ ukine tudi hidrofobni stik med NBD1 in TMD2, ki je potreben za transport in odpiranje kanala. Nepravilno zviti protein se zadrži v ER in nato razgradi, kar povzroči pomanjkanje CFTR v plazmalemi.

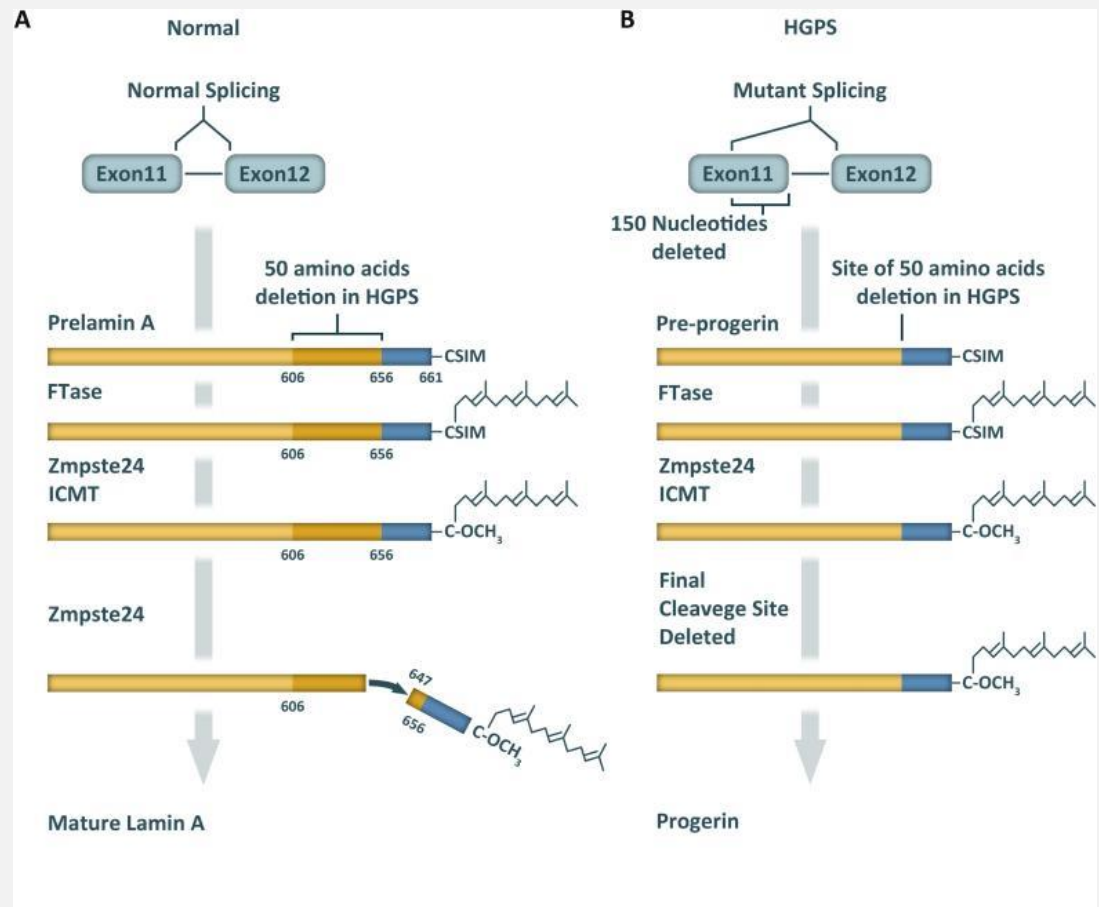
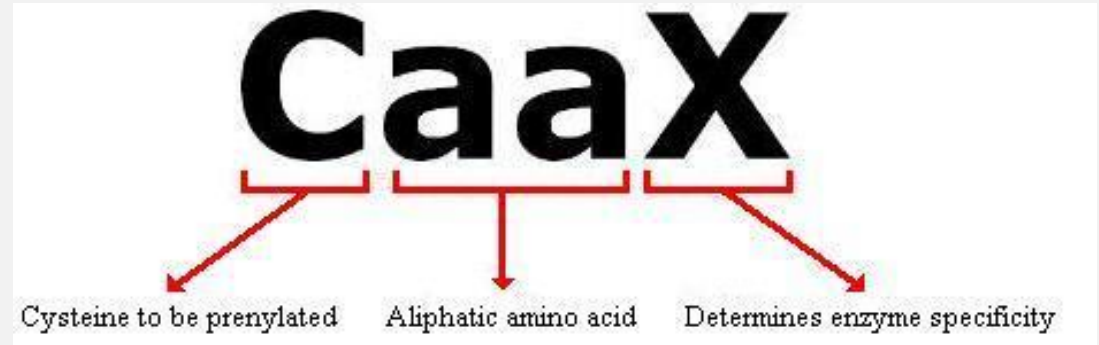
PROGERIJA ALI HUTCHINSON-GILFORDOV SINDROM PROGERIJE (HGPS)

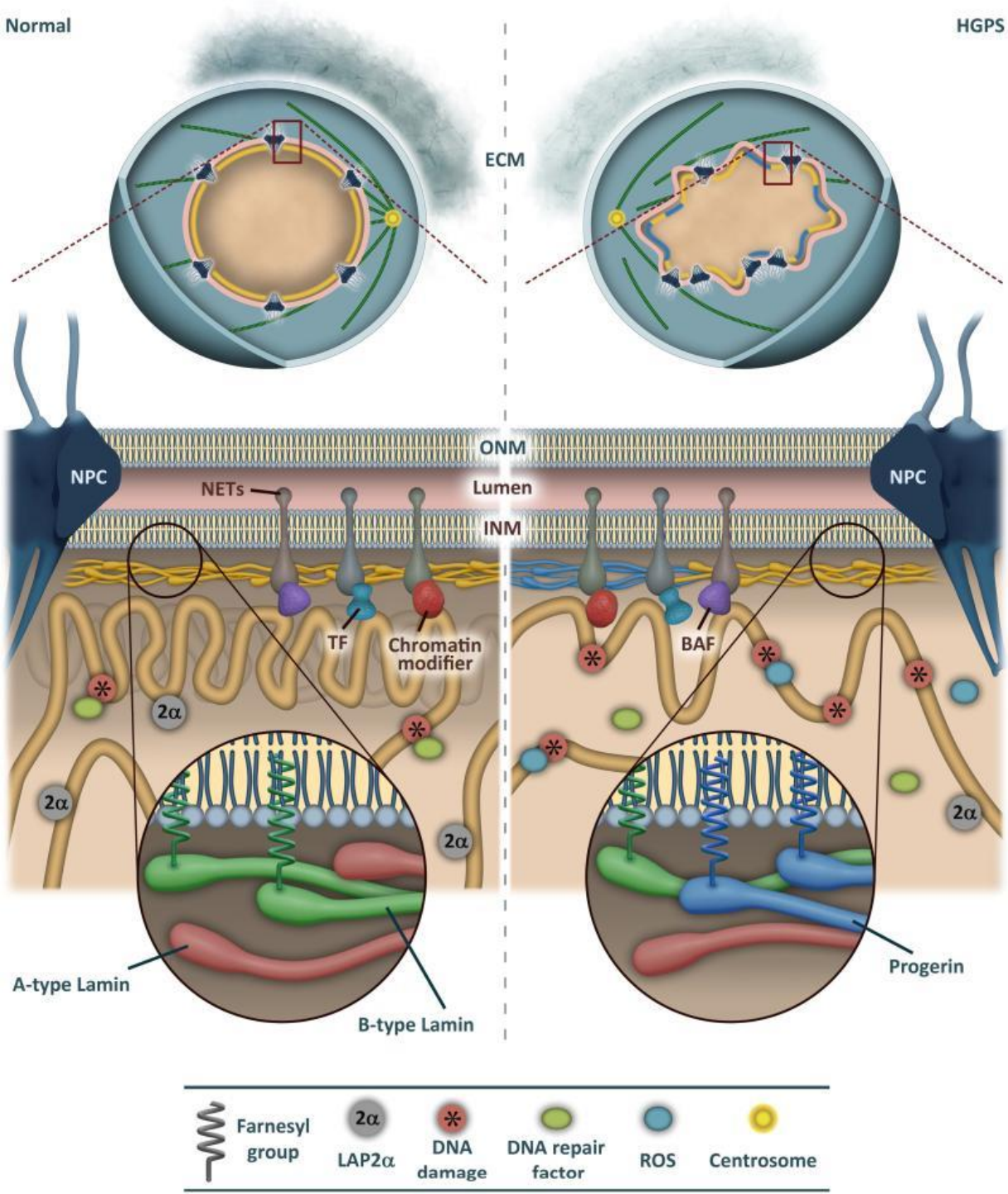
- Progerija ali Hutchinson-Gilfordov sindrom progerije (HGPS) je ena najhujših motenj med laminopatijami - heterogeno skupino genetskih bolezni, ki temelji na mutacijah v genu **LMNA** in genih, ki kodirajo interakcijske proteine.
- Gre za motnjo prezgodnjega staranja, za katero so značilni simptomi: pomanjkanje podkožne maščobe, plešavost, otekle žile, zaostanek v rasti, starostne pege, kontraktуре sklepov, osteoporoza, kardiovaskularna patologija ter smrt zaradi srčnega infarkta ali kapi v otroštvu.
- Povprečna pričakovana življenjska doba je približno 13 let.

- HGPS povzroči dominantna *de novo* mutacija v genu, ki kodira lamin A in se nahaja na poziciji 1q22. Mutacija je tiha, vendar uvede kriptično mesto izrezovanja, ki povzroči nastanek nenormalnega proteina – **progerina**, ki ne gre skozi običajno procesiranje.
- Običajno zrel lamin A nastane iz prekurzorske molekule: prelamin A. Prelamin A ima na C-koncu motiv CaaX, ki ga med posttranslacijskim procesiranjem prepozna encim farneziltransferaza (FTaza) in ga farnezilira na cisteinskem ostanku. Ko se ta reakcija izvede, se odstranijo zadnje tri aminokisline prelamin A (aaX) in pride do metilacije farneziliranega cisteina. Nato prelamin A z lateralnim transportom preide v notranjo jedrno membrano, kjer ga dokončno cepi cinkova metaloproteaza Zmpste24, ki odstrani zadnjih 15 aminokislin.
- V nasprotju s tem **progerin nima mesta, ki bi ga Zmpste24 prepoznala**, zato ne more opraviti končnega odcepa in **protein ostane farneziliran in nepravilno zasidran v jedrni ovojnici**. To ima vpliv na morfologijo in delovanje jedra, delovanje mitohondrijev, nukleocitoplazmatski transport proteinov in homeostazo telomer.

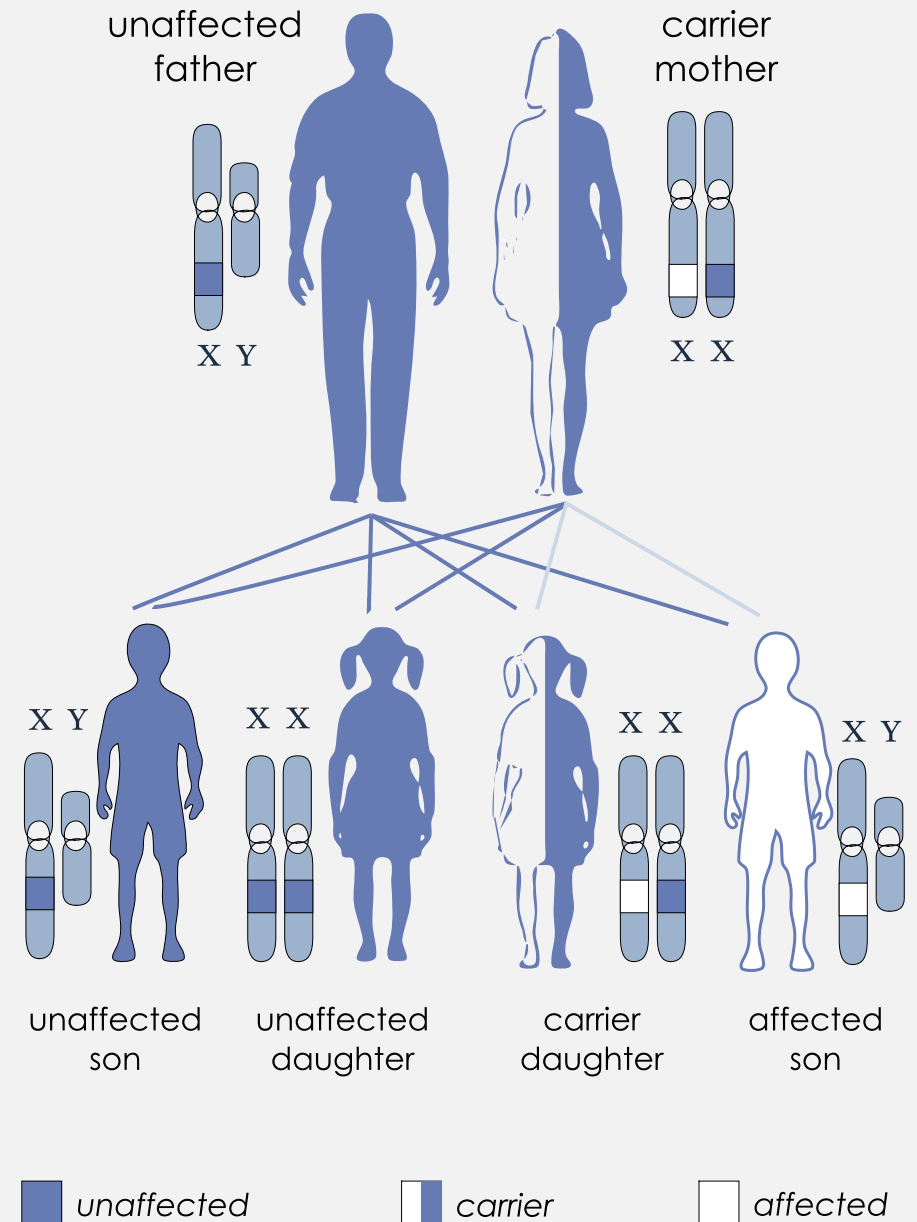
- Ena od najbolj očitnih sprememb zaradi progerina je **sprememba jedrne ovojnice**. S podrobnejšim pregledom je bilo ugotovljeno nenormalno nastajanje skupkov NPC.
- Ugotovili so, da je bil v človeških fibroblastih HGPS **zmanjšan jedrni import** encima Ubc9 in nukleoporina TPR. Z nadaljnjimi analizami so ugotovili, da je **glavni vzrok** za to okvaro **neravnovesje v gradientu Ran-GTPaze**.
- Negativni učinek progerina se kaže tudi pri nekласični poti jedrnega importa, ki je odvisna od transportina-1 (TNPO-1). V celicah HGPS je opazna **citoplazemska izolacija TNPO-1 z mrežo mikrotubulov**, kar **preprečuje jedrno translokacijo tovornih proteinov**, kot je nukleoporin Nup153.
- Pri poti jedrnega eksporta, ki je odvisna od eksportina 1 (XPO1), so pred kratkim dokazali, da je ta **aktivnost** v človeških fibroblastih HGPS **nenormalno povečana zaradi prekomerne ekspresije XPO1**. Povečan jedrni eksport vpliva na homeostazo proteinov, saj spreminja porazdelitev proteinov med jedrom in citoplazmo, kar lahko prispeva k patofiziologiji HGPS.

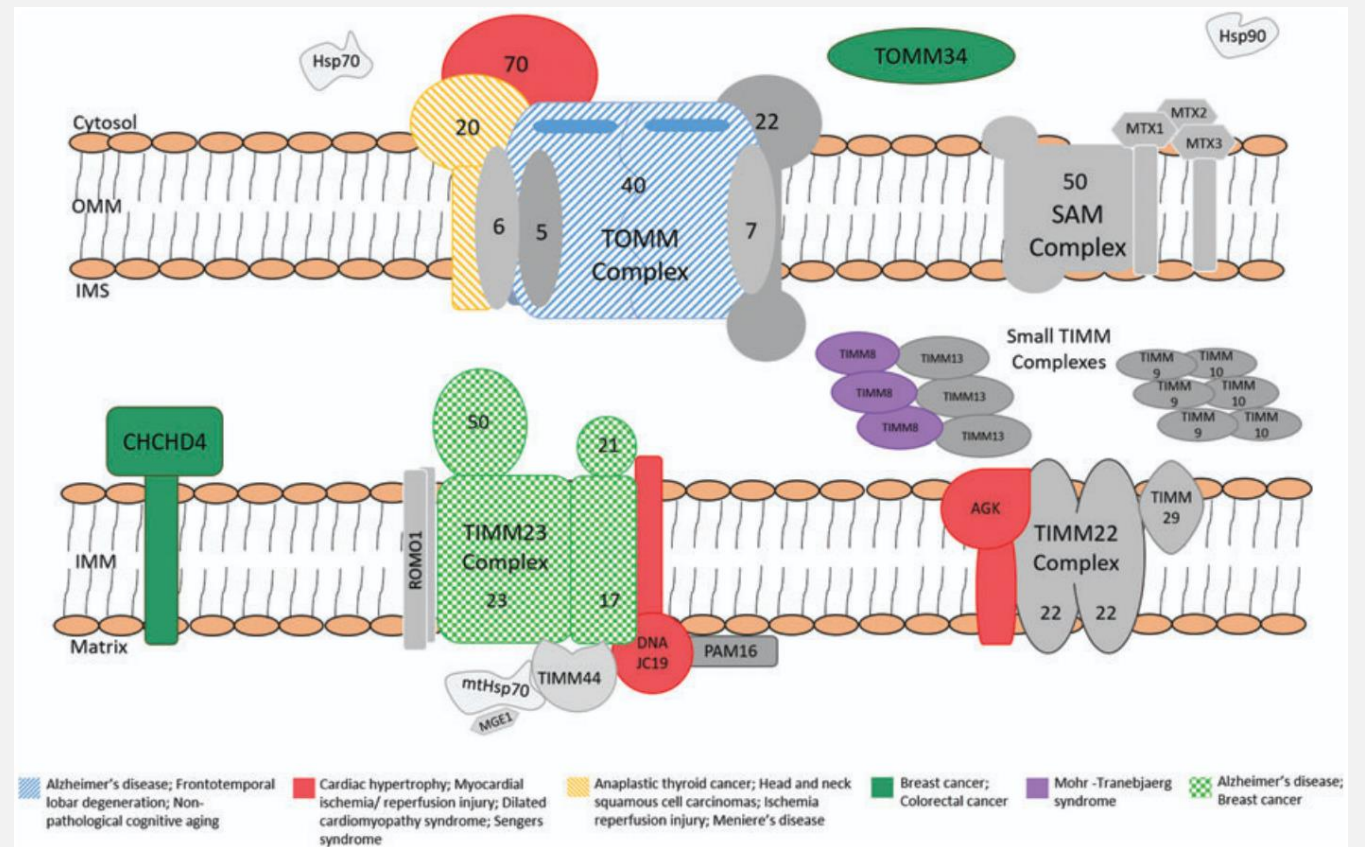
MOHR-TRANEBJÆRGOV SINDROM (MTS)

- Mohr-Tranebjærgov sindrom (MTS) je recesivna, na kromosom X-vezana sindromska izguba sluha, za katero je značilna gluhost v otroštvu, ki ji kasneje v življenju sledi progresivna degeneracija živčevja.
- Globoka izguba sluha se običajno pojavi do 10. leta starosti, druge značilnosti sindroma pa se pokažejo pozneje v življenju, vključno s postopno izgubo vida, nehotne mišične kontrakcije, mišična zakrčenost, agresivno vedenje, paranoja, motnje požiranja in demenca.

X-linked recessive inheritance

- Vzrok bolezni je mutacija v genu ***TIMM8A***.
- TIMM8A služi kot translokaza notranje mitohondrijske membrane in skupaj s TIMM13 tvori 70 kDa-kompleks v mitohondrijskem medmembranskem prostoru.
- Ta kompleks deluje kot šaperon za prekurzorske proteine in med drugim sodeluje pri importu TIMM23.
- V primeru mutacij je **sestava kompleksa TIMM8/TIMM13 motena**, uvoz TIMM23 pa zmanjšan.
- Ker je kompleks TIMM23 sestavni del importa vseh proteinov mitohondrijskega matriksa in številnih proteinov notranje mitohondrijske membrane, bi lahko bila motena biogeneza kompleksa TIMM23 glavni mehanizem za razvoj bolezni.

ZAKLJUČEK

VIRI

- [1] D. Pei, R. E. Dalbey: Membrane translocation of folded proteins. *Journal of Biological Chemistry*. American Society for Biochemistry and Molecular Biology Inc. July 1, 2022.
- [2] K. E. S. Matlack, W. Mothes, T. A. Rapoport: Protein Translocation: Review Tunnel Vision channel by an interaction between SRP and its membrane receptor. Targeting in posttranslational pathways also requires a signal sequence but does not require; 1998; Vol. 92.
- [3] A. R. Osborne, T. A. Rapoport, B. Van Den Berg: Protein translocation by the Sec61/SecY channel. *Annual Review of Cell and Developmental Biology*. 2005, pp 529-550.
- [4] T. A. Rapoport: Protein translocation across the eukaryotic endoplasmic reticulum and bacterial plasma membranes. *Nature*. Nature Publishing Group November 29, 2007, pp 663-669.
- [5] K. S. Crowley, G. D. Reinhart, A. E. Johnson: The Signal Sequence Moves through a Ribosomal Tunnel into a Noncytoplasmic Aqueous Environment at the ER Membrane Early in Translocation; 1993; Vol. 73.
- [6] B. Van Den Berg, W. M. Clemons, I. Collinson, Y. Modis, E. Hartmann, S. C. Harrison, T. A. Rapoport: X-ray structure of a protein-conducting channel; 2003.
- [7] C. Breyton, W. Haase, T. A. Rapoport, W. Kühlbrandt, I. Collinson: Three-dimensional structure of the bacterial protein-translocation complex SecYEG. *Nature* 2002, 418, 662-665.
- [8] C. R. Harris, T. J. Silhavy: Mapping an Interface of SecY (PrIA) and SecE (PrIG) by Using Synthetic Phenotypes and In Vivo Cross-Linking; 1999; Vol. 181.
- [9] M. Halic, R. Beckmann: The signal recognition particle and its interactions during protein targeting. *Current Opinion in Structural Biology*. Elsevier Ltd 2005, pp 116-125.
- [10] J. Luirink, I. Sinning: SRP-mediated protein targeting: Structure and function revisited. *Biochimica et Biophysica Acta - Molecular Cell Research*. November 11, 2004, pp 17-35.
- [11] T. Connolly, R. Gilmore: Formation of a Functional Ribosome-Membrane Junction during Translocation Requires the Participation of a GTP-binding Protein; 1986; Vol. 103.
- [12] W. Mothes, S. U. Heinrich: Molecular Mechanism of Membrane Protein Integration into the Endoplasmic Reticulum; 1997; Vol. 89.
- [13] D. T. W. Ng, J. D. Brown, P. Walter: Signal Sequences Specify the Targeting Route to the Endoplasmic Reticulum Membrane.

- [14] Ratchet during Posttranslational Transport of Prepro- α Factor across the ER Membrane. *Cell* 1999, 97, 553–564.
- [15] L. L. Randall, T. B. Topping, S. J. S. Hardy, M. Y. Pavlov, D. V. Freistroffer, M. Ehrenberg: Binding of SecB to ribosome-bound polypeptides has the same characteristics as binding to full-length, denatured proteins; 1997; Vol. 94.
- [16] A. Economou, W. Wickner: SecA Promotes Preprotein Translocation by Undergoing ATP-Driven Cycles of Membrane Insertion and Deinsertion; 1994; Vol. 78.
- [17] B. C. Berks: The Twin-Arginine Protein Translocation Pathway. *Annu. Rev. Biochem.* 2015, 84, 843–864.
- [18] K. M. Frain, C. Robinson, J. M. Van Dijk: Transport of Folded Proteins by the Tat System. *Protein J.* 2019, 38, 377–388.
- [19] P. A. Lee, D. Tullman-Ercek, G. Georgiou: The Bacterial Twin-Arginine Translocation Pathway. *Annu. Rev. Microbiol.* 2006, 60, 373–395.
- [20] T. Palmer, B. C. Berks: The twin-arginine translocation (Tat) system. *Curr. Biol.* 2024, 34, R267–R268.
- [21] P. K. Kim, E. H. Hettema: Multiple Pathways for Protein Transport to Peroxisomes. *J. Mol. Biol.* 2015, 427, 1176–1190.
- [22] T. Francisco, T. A. Rodrigues, A. F. Dias, A. Barros-Barbosa, D. Bicho, J. E. Azevedo: Protein transport into peroxisomes: Knowns and unknowns. *BioEssays* 2017, 39, 1700047.
- [23] M. L. Skowrya, P. Feng, T. A. Rapoport: Towards solving the mystery of peroxisomal matrix protein import. *Trends Cell Biol.* 2024, 34, 388–405.
- [24] M. L. Skowrya, T. A. Rapoport: Import mechanism of peroxisomal proteins with an N-terminal signal sequence. *Nat. Cell Biol.* 2025.
- [25] Alberts, Bruce, et al. “The Transport of Molecules between the Nucleus and the Cytosol.” *Molecular Biology of the Cell*. 4th Edition, Garland Science, 2002. [www.ncbi.nlm.nih.gov](https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK26932/), <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK26932/>.
- [26] Stewart, Murray. “Molecular Mechanism of the Nuclear Protein Import Cycle.” *Nature Reviews Molecular Cell Biology*, vol. 8, no. 3, Mar. 2007, pp. 195–208. DOI.org (Crossref), <https://doi.org/10.1038/nrm2114>.
- [27] Yang, Yang, et al. “Nuclear Transport Proteins: Structure, Function and Disease Relevance.” *Signal Transduction and Targeted Therapy*, vol. 8, no. 1, Nov. 2023, pp. 1–29. [www.nature.com](https://doi.org/10.1038/s41392-023-01649-4), <https://doi.org/10.1038/s41392-023-01649-4>.
- [28] Kim, Yun Hak, et al. “The Molecular Mechanism for Nuclear Transport and Its Application.” *Anatomy & Cell Biology*, vol. 50, no. 2, June 2017, pp. 77–85. PubMed Central, <https://doi.org/10.5115/acb.2017.50.2.77>.
- [29] M. Giacomello, A. Pyakurel, C. Glytsou, in L. Scorrano, „The cell biology of mitochondrial membrane dynamics“, *Nat Rev Mol Cell Biol*, let. 21, št. 4, str. 204–224, apr. 2020, doi: 10.1038/s41580-020-0210-7.
- [30] W. Neupert in J. M. Herrmann, „Translocation of Proteins into Mitochondria“, *Annu Rev Biochem*, let. 76, št. 1, str. 723–749, jun. 2007, doi: 10.1146/annurev.biochem.76.052705.163409.

- [31] M. Bohnert, N. Pfanner, in M. van der Laan, „A dynamic machinery for import of mitochondrial precursor proteins“, FEBS Lett, let. 581, št. 15, str. 2802–2810, jun. 2007, doi: 10.1016/j.febslet.2007.03.004.
- [32] N. Bolender, A. Sickmann, R. Wagner, C. Meisinger, in N. Pfanner, „Multiple pathways for sorting mitochondrial precursor proteins“, EMBO Rep, let. 9, št. 1, str. 42–49, jan. 2008, doi: 10.1038/sj.embor.7401126.
- [33] M. Linxweiler, B. Schick, R. Zimmermann: Let’s talk about Secs: Sec61, Sec62 and Sec63 in signal transduction, oncology and personalized medicine. Signal Transduct. Target. Ther. 2017, 2, 1–10.
- [34] L. F. Norcia, E. M. Watanabe, P. T. Hamamoto Filho, C. N. Hasimoto, L. Pelafsky, W. K. de Oliveira, L. Y. Sasaki: Polycystic Liver Disease: Pathophysiology, Diagnosis and Treatment. Hepatic Med. Evid. Res. 2022, 14, 135–161.
- [35] J. P. H. Drenth, J. A. Martina, R. van de Kerkhof, J. S. Bonifacino, J. B. M. J. Jansen: Polycystic liver disease is a disorder of cotranslational protein processing. Trends Mol. Med. 2005, 11, 37–42.
- [36] N. Chandok: Polycystic liver disease: a clinical review. Ann. Hepatol. 2012, 11, 819–826.
- [37] S. J. Kim, W. R. Skach: Mechanisms of CFTR Folding at the Endoplasmic Reticulum. Front. Pharmacol. 2012, 3.
- [38] M. van Willigen, A. M. Vonk, H. Y. Yeoh, E. Kruisselbrink, B. Kleizen, C. K. van der Ent, M. R. Egmond, H. R. de Jonge, I. Braakman, J. M. Beekman, idr.: Folding–function relationship of the most common cystic fibrosis–causing CFTR conductance mutants. Life Sci. Alliance 2019, 2.
- [39] H. H. Kampinga, M. P. Mayer, A. Mogk: Protein quality control: from mechanism to disease. Cell Stress Chaperones 2019, 24, 1013–1026.
- [40] K. Piekarowicz, M. Machowska, V. Dzianisava, R. Rzepecki: Hutchinson-Gilford Progeria Syndrome—Current Status and Prospects for Gene Therapy Treatment. Cells 2019, 8, 88.
- [41] B. Cisneros, I. García-Aguirre, M. De Ita, I. Arrieta-Cruz, H. Rosas-Vargas: Hutchinson-Gilford Progeria Syndrome: Cellular Mechanisms and Therapeutic Perspectives. Arch. Med. Res. 2023, 54, 102837.
- [42] F. Bahmad, S. N. Merchant, J. B. Nadol, L. Tranebjærg: OTOPATHOLOGY IN MOHR-TRANEBJÆRG SYNDROME. The Laryngoscope 2007, 117, 1202–1208.
- [43] J. A. MacKenzie, R. Mark Payne: Mitochondrial Protein Import and Human Health and Disease. Biochim. Biophys. Acta 2007, 1772, 509–523.
- [44] T. Heinemeyer, M. Stemmet, S. Bardien, A. Neethling: Underappreciated Roles of the Translocase of the Outer and Inner Mitochondrial Membrane Protein Complexes in Human Disease. DNA Cell Biol. 2019, 38, 23–40.